

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 7/2006 vp

Valtioneuvoston selonteko maatalouspolitiikasta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 26 päivänä lokakuuta 2005 lähettänyt maa- ja metsätalousvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtioneuvoston selonteon maatalouspolitiikasta (VNS 4/2005 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti valtiovarainvaliokunta on antanut asiasta lausunnon (VaVL 10/2006 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- valtiosihteeri Pekka Pesonen, maatalousneuvos Esko Juvonen ja ylitarkastaja Kari Ojala, maa- ja metsätalousministeriö
- budjettineuvos Kati Suihkonen, valtiovarainministeriö
- hallitusneuvos Riitta Kuusisto, sosiaali- ja terveysministeriö
- ylitarkastaja Marja-Leena Kauranne, ympäristöministeriö
- ylijohtaja Esko Uusi-Rauva, Elintarvikevirasto
- ylijohtaja Tuula Honkanen-Buzalski, Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos
- ylijohtaja Maria Teirikko, Kasvintuotannon tarkastuskeskus
- erikoissuunnittelija Riitta Jalkanen, Kuluttajavirasto
- professori Hannu Ilvesniemi, Metsäntutkimuslaitos

- apulaisjohtaja Hannes Kulmala, Huoltovarmuuskeskus
- dekaani Hannu Saloniemi, professori Aarne Pehkonen ja professori Matti Ylätalo, Helsingin yliopisto
- professori Paavo Pelkonen, Joensuun yliopisto
- professori Jouko Korppi-Tommola, Jyväskylän yliopisto
- Pohjois-Pohjanmaan tutkimusaseman johtaja Erkki Joki-Tokola, professori Jyrki Niemi ja erikoistutkija Eila Turtola, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT)
- toimitusjohtaja Reijo Moilanen, Siemenperunakeskus
- vanhempi tutkija Juha Grönroos, Suomen ympäristökeskus
- teknologiapäällikkö Satu Helynen, Valtion teknillinen tutkimuskeskus
- kehityspäällikkö Pauli Rätty, Avena Nordic Grain Oy
- toimitusjohtaja Jyrki Heilä, Biovakka
- toimitusjohtaja Kimmo Koivunen, Finnish Bioenergy Oy
- johtaja Jukka Lähteenkorva, Foodwest Oy
- johtaja Dan Asplund, Jyväskylän teknologia-keskus Oy
- kehitysjohtaja Elias Jukola, LSO Foods Oy
- johtaja Erkki Lepistö, Lännen Tehtaat Oy
- toimitusjohtaja Pentti Karri, Mildola Oy
- johtaja Eero Nurminen, Ravintoraisio Oy
- tuotekehitysjohtaja Mauno Ylivakeri, Sisu Diesel Oy

- tutkimuskeskuksen johtaja Nils Lindroos, Sokerijuurikkaan tutkimuskeskus
- vientijohtaja Veijo Meriläinen, Valio Oy
- johtaja Pasi Lähdetie, Elintarviketeollisuusliitto ry
- toiminnanjohtaja Ismo Ojala, Kauppapuutarhaliitto ry
- toimitusjohtaja Veli Saarenheimo, Lihakeskusliitto
- toiminnanjohtaja Arja Peltomäki, Luomuliitto ry
- johtaja Seppo Aaltonen, johtaja Kaarina Knuuti, johtaja Markku Suojanen, tutkimuspäällikkö Johan Åberg, maitoasiamies Sami Kilpeläinen, tutkija Riikka Knaapi, peruna-asiamies Antti Lavonen, kotieläinasiamies Jukka Markkanen ja vilja-asiamies Minna Oravuo, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry
- eläkevakuutusjohtaja Pentti Saarimäki, Maatalousyrittäjien eläkelaitos MELA
- järjestöjohtaja Juha Seppälä, ProAgria Maa-seutukeskusten Liitto
- hankevastaava Minna Pirkkalainen, ProAgria Etelä-Savo
- kehityspäällikkö Katarina Lassheikki, Puutarhaliitto ry
- puheenjohtaja Veli-Matti Kuntonen, Suomen elintarviketyöläisten liitto
- ilmastoasiantuntija Annukka Berg, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- toiminnanjohtaja Ilkka Raukola, Suomen siipikarjaliitto
- puheenjohtaja Holger Falk, toiminnanjohtaja Tage Ginstrom, asiamies Rikard Korkman ja puutarha-asiamies Bo Linde, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC
- hallituksen jäsen Pekka Laurila, Finbio - Suomen Bioenergiayhdistys
- johtaja Marja-Riitta Kottila, Finnfood Suomen Ruokatieto ry
- järjestöpäällikkö Ilkka Nieminen, Päivittäistavarakauppa ry
- puheenjohtaja Esa Eela, Suomen CA-viljelyn yhdistys
- puheenjohtaja Petri Lauttia, Sokerijuurikkaan viljelijöiden neuvottelukunta
- europarlamentaarikko Kyösti Virrankoski
- tutkija Asko Kukkonen
- maanviljelijä Juha Kuopila
- maanviljelijä Jaakko Kuusvuori
- tuottaja Pekka Murto-Koivisto
- maanviljelijä Johanna Nuutinen
- maanviljelijä Kati Partanen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- oikeusministeriö
- tutkimusjohtaja Annika Mäyrä-Mäkinen, Raisio Oyj
- Suomen Kuluttajaliitto ry
- Olavi Kettunen

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO

Maatalouden toimintaympäristö on viime vuosina muuttunut huomattavasti. Maataloustuotteiden maailmanmarkkinoiden ja kansainvälisen kauppapolitiikan kehitys, Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan muutokset ja unionin laajentuminen sekä koetut elintarvike- ja eläintautikriisit ovat kaikki omalta osaltaan muuttaneet maatalouden toimintaolosuhteita. Muutosten seurauksena kilpailu globaaleilla elintarvikemarkkinoilla on kiristynyt.

Maatalous ja maatalouspolitiikka vaikuttavat kaikkiin kansalaisiin, ja ne kiinnostavat monia

eri intressitahoja. Se ei ole ihme, sillä maatalouden perustehtävä on tuottaa ravintoa. Elintarvikkeiden saatavuus, laatu ja hinta vaikuttavat jokaisen maapallon asukkaan päivittäiseen elämään ja toimeentuloon. Maataloustuotanto on lisäksi monella muullakin tavalla kytkeytynyt koko yhteiskunnan toimintaan. Tähän maatalouden monivaikutteisuuteen on viime vuosina kiinnitetty entistä enemmän huomiota sekä kehittyneiden että kehitysmaiden taholta. Suomi on ollut nyt 10 vuotta Euroopan unionin jäsen. Euroopan unionin jäsenyys muutti maamme maata-

louspoliittista järjestelmää syvällisesti. Kansallisen maatalouspolitiikan ja suojattujen markkinoiden ajasta siirryttiin yhteiseen maatalouspolitiikkaan ja sisämarkkinoihin. Suomen eduskunta keskusteli edellisen kerran laajemmin maataloudesta ja sen tulevaisuudesta ennen EU-jäsenyyttä. Nyt on aika linjata tulevaisuutta uudestaan EU-jäsenyyden tuoman kokemuksen ja edessä olevien haasteiden analysoinnin pohjalta.

Selonteossa tarkastellaan aluksi maatalouden kansainvälisen toimintaympäristön kehitystä ja kuvataan Suomen maatalouden kehitystä viime vuosien aikana. Sen jälkeen arvioidaan tapahtunutta kehitystä ja koettuja muutoksia suomalaisen maatalouden näkökulmasta. Selonteon lopuosassa linjataan keskeiset tavoitteet ja toimen-

piteet, joilla edessä oleviin haasteisiin voidaan vastata.

Selonteko on rajattu maatalouden ja maaseutupolitiikan niihin osa-alueisiin, joiden päätöksenteko edellyttää erityisiä kansallisen, EU- ja kansainvälisen tason politiikan linjauksia. Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty mm. porotalouden, turkistarhauksen, hevostalouden, mehiläishoidon ja muiden maaseudun erityisalojen arviointi. Selonteossa on todettu, että näillä aloilla on kiistämätön merkitys varsinkin maaseudun elinvoiman ylläpitäjänä ja omalta osaltaan myös suomalaisen ruokakulttuurin ja yritystoiminnan kehittäjinä. Näiden alojen nykytilanteen ja tulevan kattava arviointi ansaitsee omat tarkastelunsa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Maatalous osana elintarviketaloutta

Valiokunta toteaa, että maatalous elintarviketuotannon arvoketjun alkupäässä luo vankan perustan suomalaisen kuluttajan arvostamalle kotimaiselle ruoalle. Maa- ja puutarhatalouden tuotanto muodostaakin elintarviketalouden perustan. Samalla se on rakentamassa pohjaa kotimaisen elintarviketeollisuuden kilpailukyvyille sekä koko elintarviketalouden kestäväälle kehitykselle. Kotimaisen perustuotannon yhteenlaskettu bruttoarvo on 4,3 miljardia euroa.

Maatalouden työllisten määrä oli vuonna 2004 lähes 93 000 henkilöä eli 3,9 prosenttia työllisestä työvoimasta. Maatalous on edelleen merkittävä maaseudun työllistäjä. Myös maataloustuotteiden jalostuksesta osa on sidottu alueellisella tasolla paikalliseen raaka-ainetuotantoon. Lisäksi useat tuotannonalat, kuten rehu-, kemian- ja metalliteollisuus, valmistavat maa- ja puutarhatalouden tarvitsemia tuotantopanoksia. Maatalouden aiheuttamat vaikutukset kysyntään ovat ratkaisevassa asemassa erityisesti maaseudulla monien palvelujen ylläpitämises-

sä. Tällaisia palveluja ovat kauppa, liikennepalvelut ja myös monet julkiset palvelut.

Edellä on jo todettu, että maa- ja puutarhatalous on kiinteästi kytkeytynyt maa- ja puutarhataloustuotteita jalostavaan teollisuuteen. Kotimainen elintarviketeollisuus hankkiikin tarvitsemansa raaka-aineet pääosin kotimaiselta maa- ja puutarhataloudelta, vaikka raaka-aineiden tuonti onkin mahdollista. Viime vuosina lähes 80 prosenttia maa- ja puutarhatalouden tuotoksesta on siirtynyt kotimaiseen teollisuuteen jalostettavaksi lopun koostuessa mm. tori-, suora- ja lähiruokamyynnistä. Käytännössä merkittävä osa elintarviketeollisuudesta on jo kuljetuskustannustensa takia hyvin riippuvainen kotimaisesta raaka-aineesta. Erityisesti meijeri- ja lihateollisuuden yhteys kotimaiseen perustuotantoon on lähes saumatonta, koska näillä toimialoilla käytetty raaka-aine on hyvin kotimaista.

Koko elintarviketuotantoketju on merkittävä työllistäjä. Se työllistää sekä välittömästi alkutuotannossa ja elintarviketeollisuudessa että välillisesti elintarviketuotantoketjulle panoksia tuottavilla toimialoilla samoin kuin kuljetuksessa ja jakelussa. Elintarviketalouden kokonaistyöllistävyys on lähes 300 000 vuosityöpaikkaa, kun elintarviketalouden tuotteiden kotimainen

käyttö ja vienti otetaan huomioon. Tämä on noin 13 prosenttia maamme koko työllisestä työvoimasta. Elintarviketeollisuus on elektroniikka-, metsä- ja metalliteollisuuden ja koneiden valmistuksen jälkeen Suomen viidenneksi suurin teollisuudenala tuotannon jalostusarvolla mitattuna. Elintarvikkeiden ja juomien kokonaiskultusmenot ovat Suomessa 16,4 miljardia euroa vuodessa. Tämä vastaa 11:tä prosenttia bruttokansantuotteesta. Kotiin hankittujen elintarvikkeiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista on vajaat 13 prosenttia, jos alkoholijuomia ei oteta lukuun.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että alkutuotannon ja elintarviketeollisuuden tuotannossa käyttämien ja muille toimialoille tuottamien panosten kautta syntyy kansantalouden eri toimialojen välille riippuvuuksien verkko. Näiden riippuvuuksien kautta elintarviketuotantoketjun eri osissa tapahtuvien tuotannon muutosten vaikutukset välittyvät koko kansantalouteen ja aluetalouksiin tuotanto-, tulo- ja työllisyysvaikutuksina.

Valiokunta painottaa sitä, että maamme elintarviketeollisuuden saatavilla tulee olla laadultaan käyttötarpeen mukaista, jäljitettävää ja hinnaltaan kilpailukykyistä kotimaista raaka-ainetta. Vaikka kotimainen raaka-aine onkin laadultaan hyvin korkeatasoista, raaka-ainekustannukset eivät kuitenkaan voi maassamme poiketa oleellisesti kilpailijamaiden vastaavista kustannuksista. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että maatalouden toimintaympäristön jatkuva muutos ja sen luoma epävarmuus ovat vähentäneet kotimaisen raaka-ainetarjonnan ennustettavuutta. Pitkäjänteisellä maatalouspolitiikalla luodaan toimintaympäristöön vakautta, mikä rohkaisee ja kannustaa toimialan kehityksen kannalta välttämättömiin investointeihin. Näin varmistetaan myös tulevaisuudessa elintarviketeollisuuden kotimaisen raaka-ainehuollon jatkuminen tasaisena, mikä tukee koko tuotantoketjun kilpailukykyä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että EU:n laajenemisen myötä, erityisesti Baltian maiden ja Puolan liittyttyä yhteisön jäseneksi, markkina-alue Itämeren maiden osalta on muut-

tunut. Lisäksi Venäjän merkitys on kasvanut. Muutokset markkinadynamiikassa asettavat enenevässä määrin uusia haasteita myös maataloustuotannolle. Alkutuotannon pitää kyetä toimimaan kiristyneessä kilpailutilanteessa kannattavasti kilpailijamaihin nähden. On tärkeää, että maatalouspoliittisia keinoja yhdessä muun muassa verotuksellisten keinojen kanssa käytetään laaja-alaisesti kannustavan toimintaympäristön ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi tavoitteena alkutuotannon kannattavuuden parantaminen. Lisäksi on panostettava voimakkaasti tutkimukseen, neuvontaan ja koulutukseen.

Edellä esitettyyn viitaten valiokunta pitää huolestuttavana sitä, että vuodesta 1994 vuoteen 2005 nimellinen maataloustulo on laskenut noin 35 prosenttia rakennekehityksestä huolimatta. Kiintein hinnoin laskien maataloustulo oli vuonna 2005 noin 44 prosenttia alempi kuin vuonna 1994. Kannattavuuskerroin oli 0,52 vuonna 2004. Yrittäjä saavutti siten keskimäärin 52 prosenttia tuntipalkka- ja korkotavoitteista eli 6,1 euron tuntipalkan ja 2,6 prosentin koron omalle pääomalleen. Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tukien kokonaismäärän osuus kokonaistuotosta oli 47 prosenttia.

Suomen liittyessä EU:iin tuotiin painokkaasti esiin Suomen poikkeukselliset ilmasto-olosuhteet. EU:n taholta on tunnustettu tämä tosiasia maamme liittymissopimuksessa ja EU:n myöhemmissäkin päätöksissä. Tässä yhteydessä valiokunta korostaa erityisesti sitä, että myös Eurooppa-neuvosto on hyväksynyt periaatteen, jonka mukaan monitoiminnallinen maatalous säilytetään kaikilla Euroopan alueilla. Maataloustuotannon edellytykset tulee turvata koko EU:n alueella, mukaan luettuna ne alueet, joilla on erityisiä ongelmia.

Maataloutta tulee voida harjoittaa koko maassa. Suomella on oikeus täydentää EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa kansallisilla ratkaisulla. Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitettuille alueille eli C-tukialueille (Pohjoinen tuki). Tuki on pitkäaikaista kansallista tukea sen varmistamiseksi, että maataloutta pidetään yllä ko-

mission määrittelemillä pohjoisilla alueilla. Valiokunta korostaa artiklan keskeistä merkitystä kansallisten tukien perustana. Etelä-Suomen eli AB-tukialueen kansallinen tuki perustuu Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141. Artikla on mahdollistanut kansallisen tuen maksamisen liittymisestä aiheutuviin vakaviin vaikeuksiin. Artikla ei määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa. Valiokunta pitää kuitenkin artiklan ainoana oikeana tulkintana sitä, että siinä tarkoitetaan pysyviä vaikeuksia. Artiklan mukaisen tuen jatkamisesta on sovittu komission kanssa vuosina 1999 ja 2003. Maatalouden harjoittaminen myös A ja B alueella edellyttää tulevaisuudessakin kansallista tuotanto- ja investointitukea. *Suomessa kannattava maataloustuotanto ei ole mahdollista ilman ilmastollisia olosuhteita kompensoivaa tukijärjestelmää. Valiokunta edellyttääkin, että koko maa tulee saada pitkäaikaisen ja vakaan kansallisen tukijärjestelmän piiriin (Valiokunnan lausumaehdotus 1).*

Edellä todetun mukaisesti on välttämätöntä, että avoimessa taloudessa EU:n yhteismarkkinoilla voidaan kansallisin päätöksin ja toimenpitein vahvistaa tuotantoketjun suhteellista kilpailukykyä. Kansallisilla tukipoliittisilla keinoilla onkin kyetty ohjaamaan tuotantoa toimintaympäristön muutoksessa. Tukien irrottaminen yhä enemmän tuotannosta aiheuttaa kuitenkin ongelmia EU:n äärialueiden maataloustuotannolle ja samalla elintarviketeollisuuden kotimaiselle raaka-ainehuollolle. Näihin ongelmiin valiokunta palaa jäljempänä.

Valiokunta korostaa maatalouden monivaikeutta. Edellä on tuotu esiin elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden tuotanto, jota tulevaisuudessa täydentää yhä enemmän bioenergian tuotanto. Näiden ohella maatalouden monivaikeuteen kuuluvat muun muassa elintarviketurvallisuudesta ja omavaraisuudesta huolehtiminen, virkistys- ja vapaa-ajanpalvelujen tuotanto, luonnonvaraperustan, biodiversiteetin ja maaseutumaiseman ylläpito ja maaseudun elinvoimaisuudesta huolehtiminen.

Elintarvikkeiden tuotanto on kuitenkin maamme maatalouden ensisijaisena tehtävänä. Suomalaisen elintarviketukijärjestelmän vahvuuksia ovat

muun muassa puhtaus, ympäristöystävällisyys, eettisyys, eläinten hyvinvointi ja jäljitettävyyys. Suomella on myös erinomaiset edellytykset terveysvaikutteisten ja muiden erikoistuotteiden tuotannolle. Valiokunta korostaa sitä, että yksittäisellä valtiolla tulee olla oikeus ja velvollisuus tuottaa elintarvikkeita väestönsä tarpeisiin ja täten turvata huoltovarmuus myös kriisiaikoina. Kuluttajien tarpeista lähtevä tehokas ja monimuotoinen maatalous luo pohjan turvalliselle ja laadukkaalle elintarviketuotantoketjulle pellolta pöytään.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että elintarvikkeiden kulutustottumukset ovat voimakkaasti muuttuneet ja muutos jatkuu. Kansainvälisten vaikutusten ja erityisesti turvallisuuteen vaikuttavien kriisien lisäksi muutosten ennakoimista vaikeuttaa kuluttajien jakautuminen erilaisiin ryhmiin. Ruoka ei ole käyttäjälleen vain ravintoa, vaan käsitykset luomu-, kasvis- tai terveysvaikutteisen ruoan suotuisuudesta ovat myös sosiaalisia ja kulttuurisia. Markkinoiden pirstoutuminen ei ole haaste vain elintarvikevalvonnan luotettavalle toiminnalle, vaan yhtä lailla elintarviketuotannolle ja kaupalle, joiden tulee taata elintarvikkeiden saatavuus ja kohtuulliset kuluttajahinnat. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että lähiruokatarjonta on markkinoille uusi mahdollisuus, sillä se käy kilpailutuksen kriteeriksi julkisissa hankinnoissa, kunhan sen ympäristöystävällisyys voidaan selkeästi osoittaa ja kriteerit on tarjouspyyntöön selkeästi kirjattu.

Maataloustuotannon ulkoiset lähtökohdat

Valiokunta toteaa, että maataloutemme on maamme EU-jäsenyyden aikana käynyt lävitse rajun muutoksen, kun aiemmin suljetusta kansallisesta tuotantojärjestelmästä siirryttiin avoimeen kilpailutilanteeseen EU:n laajuisilla sisämarkkinoilla. Muutokset maamme maataloudessa ovat tapahtuneet nopeasti. Viimeisen kymmenen vuoden aikana eli EU-jäsenyyden aikana tukea saavien tilojen määrä on vähentynyt yli 25 000 tilalla eli yli neljännes tiloista on lopettanut tuotantonsa. Keskimäärin tämä on merkin-

nyt yli kolmen prosentin vuotuista poistumaa. Tällä hetkellä tiloja on vajaa 70 000 kappaletta. Toisaalta vuosina 1995—2005 tukea saaneiden tilojen keskikoko on kasvanut 44,3 prosentilla 22,8 peltihehtaarista 32,9 hehtaariin. Viljeltyä alaa (mukaan lukien kesanto) oli vuonna 2005 yhteensä 2,24 miljoonaa hehtaaria (tukea saaneet tilat).

Maatalouden toimintaympäristön muutos jatkuu edelleen. Siihen vaikuttavat erityisesti markkinamuutokset, jotka johtuvat sisämarkkinakilpailun kasvusta EU:n laajenemisen myötä sekä talouden globalisaatiosta maailman kauppajärjestön (WTO) käynnistämien neuvotteluiden myötä. Myös suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen tulee nopeuttamaan maatalouden rakennekehitystä, sillä vain osalla luopujista on jatkaja.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että jo ennen maamme liittymistä EU:n jäseneksi EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa (CAP) oli muutettu siten, että korkean satotason maille CAP-tuet, jotka ovat EU:n kokonaan rahoittamia tukia maataloustuotteiden alentuneista hinnoista aiheutuneiden tulonmenetysten korvaamiseksi, muodostuivat matalan satotason maita korkeammiksi. Tästä periaatteellisesta ratkaisusta johtuu myös Suomen Keski-Euroopan maita huomattavasti alhaisempi EU-rahoitteisen tuen taso ja samalla merkittävä tarve kansalliseen tukeen. Periaatteen noudattaminen vahvistettiin viimeisen, kesäkuussa 2003 sovitun CAP-uudistuksen myötä pitkälle tulevaisuuteen.

Mainitun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan viimeisimmän uudistuksen myötä pääosa EU:n peltokasvi- ja kotieläintuista irrotetaan myös tuotannosta ja jäsenmaiin perustetaan uusi tuotantoon sitomaton tilatukijärjestelmä. Tilatukeen sisällytetään pääosa EU:n kokonaan rahoittamista tuista. Tukeen liitetään samalla uusia, ympäristöön, pellon viljelykunnan ylläpitoon, elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyviä ehtoja. Uudistukseen sisältyy myös ns. modulaatio, jolla asteittain kasvava osuus maataloustuista siirretään EU:n budjetin kautta maaseudun kehittämistoimenpiteisiin. Modulaatio ei koske kunkin tilan

tuen ensimmäistä 5 000 euroa. Sen ylittävältä osalta leikkaus on 4 prosenttia vuonna 2006 ja 5 prosenttia vuodesta 2007 eteenpäin.

Maidontuotannon osalta uudistuksella alennetaan voiminterventiohintaa yhteensä 25 prosenttia ja rasvattoman maitojauheen 15 prosenttia vuosina 2004—2007. Tämän seurauksena voim sekä maitotuotteiden rasvaosan hinnat tulevat selvästi alenemaan EU:ssa. Rajujen leikkausten vastapainona maitokiintiöjärjestelmää jatketaan aina vuoteen 2015 saakka.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä myös huomiota siihen, että EU on viime vuonna WTO-neuvotteluissa ehdollisesti sitoutunut poistamaan asteittain maatalouden vientitukien käytön vuoden 2013 loppuun mennessä. Vuonna 2006 päähuomio maatalouden neuvotteluissa kohdistuu siihen, kuinka paljon ja millä aikataululla WTO:n jäsenmaat suostuvat alentamaan maataloustuotteiden tulleja. Myös maatalousneuvotteluiden kolmannesta osasta eli sisäisen tuen alentamisesta neuvotellaan. Valiokunta pitää välttämättömänä, että Suomi vaikuttaa kaikkiin keinoin EU:n kantaan WTO-neuvotteluissa siten, että maamme maatalouden ja koko elintarviketalouden toimintaedellytykset voidaan turvata.

Tässä yhteydessä valiokunta tuo esiin, että maamme Euroopan unionin alueella suhteellisen alhaisella satotasolla on vaikutuksia myös nyt, kun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukien ja tuotannon välistä kytkentää löysätään entisestään edellä selostettujen päälinjausten mukaisesti. Tämä vähentää maassamme kannusteita tuottaa viljelmillä korkeita ja laadukkaita satoja, koska entistä suurempi osa viljelijöiden tulosta saadaan suorien tukien kautta. Keski-Euroopan korkean satotason maissa tämä ei ole ongelma, koska siellä, päinvastoin kuin Suomessa, valtaosa viljelmän tuloista saadaan edelleen markkinoilta myyntituloina. Varsinkin maamme kotieläintiloille EU:n hyväksymät uudet muutokset tukiin merkitsevät tulojen aiempaa suurempaa riippuvuutta tukikelpoisesta peltoalasta ja niiden aikaisempaa vähäisempää riippuvuutta eläinmääristä ja tuotoksista. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että kun aikaisemmin on

varoitettu kasvinviljelyn näennäisviljelyn vaarasta, nyt myös kotieläintuotannossa tuotoksen merkitys tulojen tuottamisessa on vähenemässä ja tukien merkitys kasvamassa.

Valiokunta tuo esille lisäksi sen, etteivät myöskään viime vuonna tehdyt EU:n budjettia koskevat päätökset korjaa niitä edellä todettuja vinoutumia, joita tuotantomme satotasoista aiheutuu maamme EU-rahoitteisten tukien tasoihin. Olisi ollut perusteltua, että EU:n laajenemisesta aiheutuvia menoja olisi yhteisvastuullisesti rahoitettu leikkaamalla ns. vanhoissa jäsenmaissa maatalouden CAP-tukea. Lopputuloksesta kuitenkin oli, että vanhojen jäsenmaiden budjettileikkaukset kohdennettiin maaseututukiin, kuten ympäristötukeen ja luonnonhaittakorvaukseen. Näiden tukien merkitys korostuu etenkin maaseutuvaltaisessa ja pysyvästä luonnonhaitasta kärsivässä Suomessa.

Maatalouden ja maaseudun rakennekehitys

Edellä esitetystä käy ilmi, että maamme maatalouden tuotantorakenne tilamäärällä mitattuna on muuttunut huomattavasti maamme EU-jäsenyysaikana. Tilojen määrä on vähentynyt niin, että tällä hetkellä tiloja on vajaat 70 000. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on myös vähentynyt kasvinviljelytilojen osuuden kasvaessa. Vuonna 2005 tukea hakeneista tiloista 36 prosenttia oli kotieläintiloja ja noin 59 prosenttia lähinnä kasvintuotantotiloiksi laskettavia. Vastaavat luvut vuonna 1995 olivat 52 prosenttia kotieläintiloja ja 39 prosenttia kasvintuotantotiloja. Aktiivitulojen määrän vähentymisen on arvioitu jatkuvan nykyisen suuntauksen mukaisesti. Rakennekehityksessä on kuitenkin selviä alueellisia eroja. Tilojen määrän vähenemisen on arvioitu olevan nopeampaa Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin muualla maassa. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että tällä olisi nimenomaan näillä harvaan asutuilla seuduilla hyvinkin kielteisiä seurannaisvaikutuksia.

Valiokunta korostaa sitä, että tilojen keskikoon kasvusta huolimatta maamme tilarakenne painottuu edelleen suhteellisen pieniin tiloihin. Suuret, yli sadan hehtaarin tilat edustivat vain

noin 3 prosenttia tiloista vuonna 2003. Niiden osuus kokonaispeltoalasta oli sen sijaan yli 10 prosenttia.

Tehtyjen selvitysten mukaan kotieläintuotanto on keskittynyt paitsi tilojen välillä myös alueiden kesken. Kotieläintuotannon suuret investoinnit ovat selvästi keskittäneet tuotantoa niille alueille, joilla se on ollut jo ennestäänkin voimakasta. Tällä on ollut selviä heijastusvaikutuksia mm. pellon hinnan nousuun. Maidontuotannossa tuotanto on kasvanut erityisesti Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla sekä Pohjois-Savossa. Sianlihantuotanto on vastaavasti keskittynyt ja kasvanut Etelä-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Viljantuotanto on voimakkaasti keskittynyt Etelä-Suomeen ja Pohjanmaalle. Kotieläintuotannon rakennemuutoksen seurauksena viimeksi mainittujen alueiden suhteellinen osuus viljantuotannosta on kuitenkin pienentynyt.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että eräillä tuotannonaloilla rakennekehitys on johtamassa tilanteeseen, jossa tuotantoyksiköt toimivat lähes teollisesti hyödyntäen esimerkiksi kotieläintaloudessa hyvin pientä peltoalaa suhteessa eläinmäärään. Painottaen perheviljelmäpohjaisen tuotannon merkitystä valiokunta pitääkin tarpeellisena, että tulevaisuudessa harkitaan tukitoimenpiteiden porrastamista yksikkökoon mukaan. Tämän tulee olla myös EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tavoite. Porrastuksen tarve korostuu energian hinnan kohoamisen myötä. Suomessa ja Pohjoismaissa laajemminkin maatalous on historiallisesti ollut perheviljelmäpohjaista. Perheviljelmäpohjainen maatalous on osaltaan edistänyt yhteiskunnallista tasapainoa ja tasa-arvoa sekä ympäristönäkökohtien huomioon ottamista. Valiokunta katsookin, että valtiovallan ja tuottajajärjestöjen tulee yhdessä arvioida, miten suurten tuotantoyksiköiden ja perheviljelmien saamat tuet mahdollisesti eriytetään tulevaisuudessa.

Maatalouden rakennekehityksen kannalta keskeistä on teknologinen kehitys. Sen avulla viljelijän on mahdollista vähentää työn määrää tuotettua yksikköä kohti. Tämä helpottaa tilakoon kasvua ja usein jopa tekee sen mahdolliseksi, jos viljelijä ei merkittävässä määrin halua

turvautua tilan ulkopuoliseen työvoimaan. Tässä mielessä teknologisessa kehityksessä kyse ei ole vain yksittäisistä teknisistä ratkaisuista, vaan siitä, kuinka uusia teknisiä ratkaisuja hyödynnetään niin, että selvästi aikaisempaa suurempi tuotanto on mahdollista viljelijän työmäärän oleellisesti nousematta. Tämä voi vaatia erilaisia järjestelyjä työhuippuina, esim. riittävän pätevää ulkopuolista työvoimaa tai eri työvaiheiden ulkoistamista urakoitsijoille, joiden saatavuus puolestaan voi olla ongelma. Se, kuinka suuren tilakoon kasvun teknologinen kehitys mahdollistaa, riippuu yrittäjän henkilökohtaisista ominaisuuksista, kuten organisointitaidoista, paineensietokyvystä ja tarvittavien ulkoisten tuotantotehtävien saatavuudesta. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että tilakoon kasvu on johtanut viljelijöiden jaksamisoikeuksien merkittävään lisääntymiseen. Tähän ongelmaan valiokunta palaa jäljempänä.

Valiokunta toteaa, että leimallista viimeaikaisessa rakennekehityksessä aikaisempaan verrattuna on ollut se, että tilakoon kasvattamiseen on panostettu selvästi aikaisempaa enemmän. Investointitukea on suunnattu selkeästi enemmän isoihin investointeihin, ja sen merkitys investointien rahoituksessa on ollut aiempaa selvästi suurempi.

Valiokunnalle toimitetusta selvityksestä on käynyt ilmi, että viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneesta tilakoon kasvusta noin kaksi kolmasosaa on tapahtunut peltoa vuokraamalla. Vuonna 2005 tukea saaneiden tilojen viljelyksessä olleesta 2,24 miljoonasta hehtaarista noin 705 000 hehtaaria eli noin 31 prosenttia oli vuokrapeltoa. Nopeasti yleistyneen pellonvuokrauksen voidaan katsoa omalta osaltaan nopeuttaneen rakennekehitystä. Tutkimustulokset ovat kuitenkin antaneet viitteitä siitä, että vuokrapeltojen perustarvelu tilan kehittyä huonompaan suuntaan kuin omistajaviljelijöiden viljelemien peltöjen. Tähän vaikuttaa se, että maatalousmaa, jossa ei ole maatalouden harjoittamiseen tarvittavia maatalous- ja asuinrakennuksia, voidaan maanvuokralain (258/1966) 71 §:n mukaan antaa vuokralle enintään 10 vuodeksi. Kun maanvuokralain kokonaisuudistus oli vireillä

1980-luvun lopulla, maanvuokralakitoimikunta (Kom. 1989:49) ehdotti, että maatalousmaan vuokran enimmäispituus olisi selvästi nykyistä pidempi eli 30 vuotta. Mietintö ei kuitenkaan johtanut lainsäädäntötoimiin.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että nykyiset säännökset maatalousmaan vuokraajista on luotu sellaisia olosuhteita varten, jotka poikkeavat nykyolosuhteista. Maatalousmaan käyttötavat ja maatilatalouden elinkeinoja viljelijärakenne ovat voimassa olevan maanvuokralain säätämisestä muuttuneet olennaisesti. Nykyisenkaltaiset, varsin lyhyet vuokrauksen enimmäisajat eivät enää ole perusteltuja sen enempää sopijapuolten kuin yleisen edun kannalta. Ne ovat omiaan luomaan epävakautta maatalouden harjoittamiseen samoin kuin estämään maahan tehtäviä perustarvelu- ja muita investointeja. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että mahdollisimman nopeasti ryhdytään toimenpiteisiin maatalousmaan vuokraajien pidentämisen mahdollistamiseksi. Samalla on myös harkittava kiinteistön kunnossapitoon ja parannusten korvaamiseen liittyvän uuden sääntelyn tarvetta.

Valiokunta toteaa, että rakennemuutokseen liittyy myös monialaisten tilojen määrän kasvu. Maatalouden rakennetutkimuksen (Tike 2004) mukaan vuonna 2003 Suomessa oli 23 551 monialaista maatilaa. Vuonna 2003 monialaisten tilojen osuus maatilojen kokonaismäärästä oli 32 prosenttia. Monialaisten tilojen määrä oli kasvanut 8 prosenttia vuodesta 2000. Prosentuaalisesti eniten monialaisia maataloja oli Uudellamaalla, jossa niitä oli 43 prosenttia maatilojen kokonaismäärästä.

Monialaiset tilat toimivat lukuisilla eri toimialoilla. Yleisin päätoimiala on koneurakointi, jota vuonna 2003 harjoitti kaikkiaan 38 prosenttia monialaisista tiloista. Yleisiä toimialoja ovat myös matkailu, erilaiset muut palvelut sekä puun ja elintarvikkeiden jatkojalostus. Lisäksi noin kolmannes monialaisista tiloista harjoittaa useampaa kuin yhtä maatalouden ulkopuolista toimialaa. Muu yritystoiminta on suurimmalla osalla tiloista tiiviissä kytköksessä maatalouden siten, että tilan kalustoa, rakennuksia, aluet-

ta ja tuotteita käytetään yritystoimintaan ja tilan haltija, puoliso, perheenjäsen tai ainakin yksi tilayhtymän osakas osallistuu siihen.

Valiokunta toteaa, että maatalouden merkitys elinvoimaisen maaseudun kannalta on selkeä. Toisaalta maatalouden rakennemuutoksen seurauksena aktiivitulat maaseudulla vähenevät, jolloin myös maaseudun väkiluku alenee. Tällä kehityksellä on merkitystä maaseudun koko yhdyskuntarakenteen kannalta. Valiokunta korostaa, että maaseudun elinvoimaisuutta tulee kehittää monipuolistamalla maaseudun elinkeinorakennetta muun muassa edistämällä monialaisten tilojen toimintaedellytyksiä. Maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistaminen muutoinkin on välttämätöntä jo maaseudun palvelurakenteen säilyttämiseksi. Tällä hetkellä maaseudun pienyrityksistä joka kymmenes toimii muussa alkutuotannossa kuin maataloudessa. Palveluala on maaseudullakin suurin yksittäinen toimiala. Maaseudun kehittämisen ja kilpailukyvyn kannalta myös teollisten työpaikkojen ylläpitäminen ja lisääminen maaseudulla on keskeistä.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamiseksi tarpeellisen koulutus-, tutkimus- ja investointitoiminnan edistämistä lisätään ja ettei verotuksellisin tai muin toimin vaikeuteta maaseudun monialayrittäjyyttä. Pienyritystoiminnan rahoitustuen merkitys maaseudun uusien innovaatioiden ja elinkeinojen kehittämisessä onkin keskeinen. Lisäksi elinkeinotoiminnan kehittämiseksi käynnistettävien laaja-alaisen kehittämishankkeiden tulee tuottaa vastauksia myös toimialakohtaisiin erityiskysymyksiin, jotta hankkeet voivat entistä paremmin palvella kehittyvien yritysten tarpeita.

Maatilatalouden kehittämisrahasto

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa rakennetuet on kuvattu hyvin lyhyesti. Keskeistä maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) kannalta on, että Etelä-Suomen kansalliseen tukeen liittyvä Eurooppa-komission

päätös edellyttää aloitustukien ja investointitukien täysimääräistä käyttöä ainakin vuoden 2007 loppuun saakka. Tätä menettelyä noudatetaan kansallisin päätöksin myös koko maassa. Investointitukien täysimääräinen käyttö on merkinnyt sitä, että aiemmin Makeran varoista myönnettyistä valtion lainoista on jouduttu luopumaan ja samanaikaisesti suorien avustusten sekä korkotukilainojen myöntövaltuuksien määrää on jouduttu lisäämään. Tämä on aiheutunut siitä, että komission vaatimia korkeita investointien tukitasoja ei ole mahdollista saavuttaa muuten kuin käyttämällä avustuksia pääasiallisena tukivälineenä.

Valiokunnalle toimitetusta selvityksestä on käynyt ilmi, että viljelijöiden investointihalukkuus on ollut oletettua voimakkaampaa ja investointikohteet ovat olleet aikaisempaa suurempia. Investointitukien menekkiä on myös lisännyt alunperin oletetusta se, että EU-komissio ei hyväksynyt Suomen esitystä, jonka mukaan tukea voitaisiin myöntää enintään 550 000 euron investointiin yhdellä tilalla vuoden 2007 loppuun kestävä kauden aikana. Tuettavan kerta-investoinnin määrä jouduttiin nostamaan 840 000 euroon.

Valiokunta toteaa, että kysymys maatalouden investointien rahoituksen turvaamisesta pidemmällä aikavälillä on erittäin keskeinen. Valiokunta onkin eri yhteyksissä jo usean vuoden aikana tuonut esille maatalouden rakenteen kehittämiseen liittyvät rahoitusongelmat. Edellä kuvattu valtionlainoista luopuminen ja painopisteen siirtyminen voimakkaasti avustuksiin merkitsee sitä, että Makeran pääomakanta vähenee nopeasti. Syksyllä 2005 maa- ja metsätalousministeriössä tehty rakennetukien lähivuosien määrärahatilannetta koskeva selvitys osoitti, että Makeran käytettävissä olevat varat eivät riitä rakennetukien myöntämiseen riittävässä määrin, vaikka hakemusten määrä nykyisestä hiukan alenisikin. Jo vuonna 2006 saattaa määrärahojen niukkuus jonkin verran hidastaa tukipäätösten tekoa TE-keskuksissa. Laskelmat osoittavat, että parhaassakin tapauksessa Makeran rahoitusvarat riittävät vuoteen 2011 saakka. Näiden laskelmien olettamuksena on kuitenkin se, että tukia

sikatalouden investointeihin ei mahdollisteta ensi vuoden alussa. Arvioiden mukaan sikatalouden investointien tuet lisäisivät menoja keskimäärin 15—20 miljoonaa euroa vuodessa.

Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että aloitustukien ja investointitukien ehdot pidetään myös tulevinä vuosina yhtäläisinä koko maassa. Myös eri tuotantosuunnissa on pyrittävä samantasoiisiin investointitukiin. Viime vuosien nopeasta investointitahdistusta huolimatta maatalouden rakennekehityksen tarve säilyy voimakkaana pitkälle tulevaisuuteen.

Valiokunta toteaa, että lähivuosina toteutettavien maaseutuelinkeinojen investointien ja maatilojen omistajanvaihdoksien turvaaminen edellyttää, että Mäkerän pitkän aikavälin rahoitusvalmiutta parannetaan siirtämällä valtion talousarviosta vuosittain riittävä määräraha rahastoon. Tämä on valtiontalouden kannalta parempi ratkaisu kuin se, että rahaston oma pääoma käytetään ensiksi kokonaisuudessaan ja sen jälkeen varaudutaan maatilatalouden investointien rahoitukseen pelkästään valtion talousarvion kautta (Valiokunnan lausumaehdotus 2).

Huoltovarmuus

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että maatalouden keskeiseksi tehtäväksi nähdään selonteossa julkishyödykkeiden tuotanto. Elintarviketurvan eli elintarvikehuollon varmistaminen katsotaan selonteossa yhdeksi tärkeäksi tällaiseksi julkishyödykkeeksi. Selonteossa todetaan, että elintarvikehuollon oikea luonne, merkitys ja arvo ymmärretään usein vasta kriisin toteutuksessa. Selonteossa todetaan myös tapahtuneen kehityksen myötä kasvanut elintarvikehuollon kriisiherkkyys.

Valiokunta toteaa, että EU:n maatalouspolitiikan eräänä perustavoitteena on ollut perustamissopimuksesta lähtien maataloustuotteiden saatavuuden turvaaminen. Tämä tavoite ei ole kuitenkaan mitenkään konkretisoitunut, ja EU onkin nähnyt ongelmaksi lähinnä ylituotannon. EU:n pyrkimyksenä on ollut vapaiden sisämarkkinoiden toiminnan turvaaminen ja sillä tavoin tuotteiden saatavuuden varmistaminen. Mahdol-

linen tilanne, jossa vapaat markkinat eivät jostakin syystä toimi ja elintarvikkeiden saatavuudessa esiintyy jollakin alueella ongelmia, ei ole EU:ssa ollut tarkasteltavana. EU ei olekaan nähnyt huoltovarmuuskysymyksiä (energiaa lukuun ottamatta) toimialaansa kuuluviksi. Vaikka interventiovarastoissa olevaa viljaa on joissakin tapauksissa ohjattu muun muassa kuivuudesta kärsineiden alueiden markkinoille, interventiovarastoja ei kuitenkaan pidetä huoltokyvyn varmistamiseksi vaan markkinoiden tasausinstrumenttina. Valiokunta katsookin, että EU-jäsenyyden aikana maamme huoltovarmuus on alenunut muun muassa satotasojen alenemisen ja peltojen perusparannusten vähentymisen vuoksi.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta edellyttää, että maamme elintarvikehuoltovarmuuskäsitteet otetaan nykyistä painokkaammin huomioon, sillä jokaisella valtiolla on oikeus ja velvollisuus huolehtia kansalaistensa elintarvikkeiden saatavuudesta ja niiden turvallisuudesta (Valiokunnan lausumaehdotus 3).

Ottaen huomioon edellä todettu maataloustuotannon tehtävä huoltovarmuutta varmistavana julkishyödykkeen tuottajana valiokunta pitää erittäin tärkeänä painotuksena kansallisen tason toiminnassa sitä, että valtiolla on oikeus ja velvollisuus huolehtia kansalaisten elintarvikkeiden saatavuudesta ja niiden turvallisuudesta. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tulee käyttää sekä markkinaehtoista toimintaa edistäviä toimenpiteitä että tätä tavoitetta tukevia tukijärjestelmiä. Markkinaehtoista toimintaa edistävinä toimenpiteinä selonteossa käsitellään maatalouden kannattavuusedellytyksiä parantavia toimenpiteitä, joilla parannetaan markkinatuottoja ja alennetaan kustannusrasituksia. Valiokunta painottaa tässäkin yhteydessä sitä, että tukijärjestelmien tulee olla sellaisia, että ne kannustavat tuotantoon ja ottavat huomioon maamme epäedulliset tuotanto-olosuhteet. Tukimuodot, joilla korvataan tuotantomenetyksiä tai tuetaan sinänsä hyväksyttäviä ympäristösuojelutoimenpiteitä, eivät välttämättä kannusta tuotantoon eivätkä näin ollen toimi huoltovarmuutta turvaavasti. Ne kuitenkin säilyttävät itse tuotantorakenteen.

Valiokunta korostaa sitä, että huoltovarmuuden turvaamisen kannalta keskeistä on, että kunkin tuotannonalan elintarviketuotantoketju toimii tiiviinä yhteistyöverkostona. Lisäksi tutkimuksen käyttäminen maatalouden toimintaedellytysten analysoinnissa ja ennakkovaroitusjärjestelmänä on tärkeää. Tutkimuksissa tulee erityistä huomiota kiinnittää tehtyjen päätösten ja toimenpiteiden vaikutusten sekä toimintaympäristön kehityksen seuraamiseen ja vaikutusten analysointiin.

Elintarvikehuollon perusta on peltokasvituotanto. Tärkeää on, kuinka tehokkaasti kriisiolosuhteissa pystymme peltokasvituotantoamme hyödyntämään. Elintarvikehuollon päätuoteryhmät ovat vilja- ja kasvispohjaiset tuotteet, maitotuotteet ja lihatuotteet. Kriisitilanteissa, kuten esimerkiksi rehuissa käytettävän tuontivalvauksen saannin ehtyessä, on kulutusta ja sen mukaista tuotantoa ohjattava voimakkaasti suoraan kasvispohjaisiin tuotteisiin lihatuotteiden (siipikarjanliha, sianliha) kustannuksella. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että elintarvikehuolto ei sinänsä ole riippuvainen yksittäisistä tuotteista vaan elintarviketuotannon muodostamasta kokonaisuudesta. Elintarvikerhyimiä voidaan kriisiolosuhteissa korvata toisilla elintarvikerhyimillä. Tämän mukaisesti markkinat ovat eräissä maissa reagoineet mm. eläintautiepidemiatilanteissa.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta korostaa sitä, että huoltovarmuudessa kysymys on maamme koko elintarviketuotannon muodostamasta kokonaisuudesta ja sen rakenteesta. Jos tuotanto joltakin osin heikkenee, se heikentää huoltovarmuuden perustaa. Yksittäisen tuotteen, vaikkapa sokerin, tuotannon lasku ei sellaisenaan vie huoltovarmuudelta perustaa, mutta jonkin tuotteen tuotannon väheneminen tai loppuminen heikentää osaltaan kokonaisuutta. Tältäkin osin valiokunta korostaa tutkimuksen merkitystä, jotta tuotannossa mahdollisesti tapahtuvien muutosten kokonaisvaikutukset voidaan ennakoita.

Elintarvikkeiden turvallisuus ja laatu

Laajentunut tuonti niin muista EU-maista kuin kolmansista maista asettaa elintarvikevalvonnalle uusia haasteita. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että elintarvikeriskit ovat lisääntyneet, mikä näkyy ns. nopean hälytysjärjestelmän kohonneissa luvuissa. Viime vuonna hälytyksiä tehtiin yli 3 000, joista Suomi teki 75. Suomalaisista tuotteista tehtiin vain muutamia hälytyksiä. Useimmat elintarvikevalvontamme tekemät hälytykset, joiden lukumäärää EU:n uudet jäsenmaat lisäsivät merkittävästi, kohdistuivat siipikarjanlihassa todettuun salmonellaan. Valiokunta toteaa, että selonteossa käsitellään useissa kohdin siipikarjantuotantoa. Siipikarjantuotanto on kasvanut nopeasti eri puolilla maailmaa. Siipikarjan kasvatuksessa näkyvät ja tuntuvat eläintauteihin liittyvät uhkakuvat selkeimmin, mutta uhat ovat samantyyppisiä koko eläintuotannossa. Maailmanlaajuisen maatalouskaupan todellinen kehitys saattaa poiketa merkittävästi ennusteista yllättävien eläin- tai kasvitautien puhjetessa tai pohjavesivarojen ehtyessä nykyisillä tehomaatalouden alueilla.

Selonteossa korostetaan Suomessa tärkeinä pidettyjen tuotannon vahvuuksien, kuten ravinnon puhtauden ja turvallisuuden, eläinten ja kasvien terveyden, tuotanto-olosuhteiden ja ympäristötekijöiden säilyttämistä nykyisellä hyvällä tasolla. Nämä tavoitteet vastaavat perusteiltaan Suomen elintarviketalouden laatustrategian tavoitteita, joihin koko elintarvikeketju ja sen hallinto on yhdessä sitoutunut. Valiokunta korostaa sitä, että elintarviketuotantoketjun hyvin tuloksellista laatutyötä tulee edelleen jatkaa ja vahvistaa.

Selonteossa mainitaan useissa yhteyksissä Suomen eläintautitilanne ja sen todetaan olevan hyvä tai kansainvälisessä vertailussa jopa poikkeuksellisen hyvä. Valiokunta painottaa sitä, että tämä on vuosikymmeniä jatkuneen erittäin määrätietoisen työn tulosta. Käytännön työ tehdään maatiloilla ja koko tuotantoketjussa, ja se pohjautuu eläintaudeissa kattavaan diagnostiikkaan ja tutkimukseen. On erittäin tärkeää turvata kansallinen eläintauteihin ja erityisesti tarttuviin eläintauteihin liittyvä tutkimus. Hyvä eläin-

tautililanne tarkoittaa käytännössä tuotannon kannalta taloudellisia säästöjä ja kustannustehokkuuden nousua (vähemmän esimerkiksi eläinlääke- ja rokotekustannuksia).

Maamme hyvä eläintautitilanne ja viranomaisien avoin tiedotuslinja ovat ylläpitäneet kuluttajien luottamusta elintarviketurvallisuu-teen. Elintarviketuotanto ei ole joutunut kärsimään kuluttajien ylireagoinneista, kuten tapahtui Keski-Euroopassa BSE:n vuoksi ja viimeksi Italiassa lintuinfluenssan vuoksi. Maamme varautumisohjelmat vaarallisia eläintauteja vastaan ovat myös hyvät. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että uhkien toteutuessa ohjelmien toteuttaminen vaarantuu, mikäli eläinlääkäreitä ei ole maassamme riittävästi tai tartuntatautien koulutus eläinlääkäreiden perus- ja täydennyskoulutuksessa ei ole riittävää. Valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että näiltä osin valmiuden ylläpitämiseksi tarvittavista voimavaroista huolehditaan.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että viime vuosikymmenen suuntaus, jossa tila- ja tuotantoyksiköt kasvavat, tuo eläintautien kannalta uusia käytäntöjä, jotka tulee ottaa huomioon eläintautien ehkäisyssä. Suurissa tuotantoyksiköissä tarvitaan uusia eläinten tarkkailukäytäntöjä, jotka varsinkin alkuvaiheessa tuottavat kustannuksia ja vaativat uudenlaista ammatitaitoa. Kun kuluttajat samanaikaisesti vaativat voimakkaasti huomiota eläinten hyvinvointiin, maatalousyrittäjät joutuvat myös uusien viestinnällisten haasteiden eteen. Toisaalta yhä harvemmat kuluttajat tuntevat eläintuotantoa ja alkutuotannon olosuhteita. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että kuluttajille tarjotaan ajantasaista tietoa tuotteiden alkuperästä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että elintarvikkeiden kotimaisuus säilyy leimana, jota kuluttajat arvostavat ja joka vaikuttaa ostopäätöksiin. Ruokakulttuurin kehittäminen onkin maatalouspolitiikkaa laajempi yhteiskunnallinen asia, johon tulee panostaa. Elintarviketuotantomme ei ole kuitenkaan vielä markkinoinnissa hyödyntänyt riittävästi kotieläintemme hyvää terveystilannetta ja elintarviketurvallisuu-temme korkeaa tasoa. Yleisesti todetaan kuluttajien luottavan kotimai-

siin kotieläintuotteisiin, mutta käytännössä erityisesti tuontilihan, mutta myös ulkomaisten maitotuotteiden osuus maamme kulutuksesta kasvaa vuodesta toiseen. Tässäkin yhteydessä valiokunta korostaa erityisesti sitä, että kotimainen kulutus on elintärkeää maataloustuotannollemme — vienti ei muodosta perustaa yhdellekään maamme elintarviketuotantalalle. Kuluttajien tietämystä muun muassa käytössä olevista tuotantomenetelmistä ja laatu- järjestelmistä tulee lisätä. On välttämätöntä, että kotimaisen ruuan markkinointiponnisteluja terävöitetään merkittävästi. Lähiruokakonsepti on tässä ympäristöehtojen täytyessä hyvänä apuna. Myös viranomaisien tulee tuottaa kansalaisten saataville selkeästi esitettyjä tutkimustuloksia ja vertailuja Suomen ja muiden maiden elintarviketuotannon alkutuotannosta, eläinten hoitomenetelmistä, lääkevalvonnasta ja muusta alkutuotannon valvonnasta, kotieläintuotantoa palvelevien eläinlääkäreiden toiminnasta, tuotantoa jalostavan teollisuuden tasosta ja valvonnasta sekä myös kaupan valvonnasta.

Tutkimus ja neuvonta

Valiokunta toteaa, että maamme maatalouden ja elintarviketeollisuuden mahdollisuudet kilpailla menestyksellisesti liittyvät vahvasti puhtaiden, terveellisten ja terveysvaikutteisten raaka-aineiden hyödyntämiseen. Tämä edellyttää kuitenkin voimakasta elintarviketutkimuksellista osaamista, jossa yliopistot ja tutkimuslaitokset erikoistuvat nykyistä enemmän tukemaan ja täydentämään toisiaan. Myös raaka-ainetuotannossa ja tuotekehittelyssä tulee erityisesti hyödyntää jo mainittuja maamme tuotannon vahvuuksia, jotka liittyvät muun muassa maantieteelliseen sijaintiimme. Lisäksi menestyksen edellytyksenä on tehokas ja toimiva tuotteiden markkinointi.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että maamme elintarviketutkimus on jo nyt maailmanlaajuisesti ajatellen korkeatasoista. Sen tuloksina on kehitetty useita merkittäviä tuotteita (muun muassa ksylitoli, gefilustuotteet ja kaurasta tehdyt jogurtin kaltaiset tuotteet). Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on kuitenkin

tuotu esiin, että elintarviketutkimuksen suurena haasteena on tiedon välittyminen liiketoimintaa kehittäviksi ratkaisuiksi. Valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että tutkimuksen ja elintarviketalouden yhteistyötä kehitetään siten, että tutkimustulosten hyödyntämistä tuotantotoiminnassa voidaan tehostaa.

Edellä esitettyyn viitaten valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että elintarvikealalla on toteutettu osaamiskeskusohjelmaa vuodesta 1999 alkaen. Osaamiskeskusohjelmassa on parhailaan käynnissä haku uuteen ohjelmakauteen. Tarkoituksena on luoda maahan 6—10 osaamisklusteria, joiden sisään tärkeäksi katsotut osaamiskeskusohjelmat sijoittuvat. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että elintarvikealasta muodostuu yksi osaamisklusteri. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että elintarvikeklusteria on rakennettu silmälläpitäen sekä elintarvikealan yritysten tarpeet että tutkimuslaitosten mahdollisuudet. Elintarviketuotantoa edustavat tahot ovat sitoutuneet suunniteltuun kehittämiskokonaisuuteen, joka toteutuessaan luo erinomaiset mahdollisuudet kehittää koko elintarviketuotantoketjua alkutuotannosta jalostuksen kautta kuluttajalle saakka kiinnittäen myös huomiota kansainvälistymisen mahdollisuuksiin.

Selonteossa todetaan, että koveneva kilpailu globaaleilla elintarvikemarkkinoilla edellyttää teollisuudelta vahvaa tuotekehitystä ja osaamista. Kilpailukyvyyn mahdollistavat erikoistuminen ja innovatiivisuus, vahva verkostoitunut liiketoiminta sekä tuotteiden ja toiminnan korkea laatu. Valiokunta toteaa, että tältäkin osin haaste on vaativa, kun otetaan huomioon elintarviketeollisuuden keskimääräinen tuottavuus ja yrityskoko. Suurimmat yritykset pystyvät ominkin voimin toteuttamaan merkittäviä kehittämistoimia, mutta keskisuurten ja pienten yritysten riskinotto kyky ja voimavarat kehittämissä ovat usein riittämättömät. Valiokunta korostaakin sitä, että tuotekehitystä ja osaamista edistettäessä erityistä huomiota tulee kiinnittää keskisuurten ja pienten yritysten kehitysedellytysten parantamiseen.

Rakennekehityksen myötä myös perinteisten maatilayritysten koko tulee kasvamaan ja liiketoimintaosaamisen merkitys suurten yksikköjen päätöksenteossa käy yhä tärkeämmäksi. Lisäksi monialaisten maatilayritysten määrä tulee edelleen kasvamaan. Tässä tilanteessa koulutus- ja neuvontaorganisaatioiden asema korostuu, mikä edellyttää tilannetta vastaavaa osaamista myös koulutus- ja neuvontatyöltä. Valiokunta painottaakin neuvonnan roolia osana innovaatiojärjestelmää. Neuvonnalla on keskeinen asema yritystason asiantuntijana etsittäessä yrityksen kannalta tarkoituksenmukaisimpia vaihtoehtoja päätöksenteossa. Yrittäjän omista lähtökohdista kiinnipitävän, puolueettoman neuvontavaihtoehdon saatavuus tulee turvata. Oikeat ratkaisut tässä kosketelluissa kysymyksissä ovat maaseutuelinkeinojen kehityksen kannalta pitkällä aikavälillä ratkaisevia. Yhteiskunnan kannalta neuvonnalle asetettavat tavoitteet perustuvat valmistuneisiin maatalouden ja maaseudun kehittämisen strategioihin sekä hallitusohjelman strategiaan linjauksiin, mitkä pitkällä aikavälillä ohjaavat myös yritystason päätöksiä. Neuvonnan vaikutusmahdollisuus alueelliseen kehittämiseen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sisältyy osana neuvonnan tehtäviin.

Valiokunta yhtyy valtiovarainvaliokunnan lausunnossa todettuun, jonka mukaan uuden teknologian soveltaminen, uusien tuoteinnovaatioiden kehittäminen ja entistä parempien toimintatapojen luominen on keskeinen osa-alue, jolla suomalaisen maatalouden ja koko elintarviketun kilpailukykyä voidaan parantaa. Hallitusohjelman mukaisesti tutkimukseen ja kehittämiseen suunnattua kokonaisrahoitusta onkin lisätty. *On kuitenkin huolestuttavaa, että maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle tästä lisäyksestä ei ole jaettu osuutta, vaan päinvastoin tutkimus- ja kehittämistoiminnan samoin kuin neuvonnan rahoitusta on vähennetty. Valiokunta pitää kuitenkin edellä todetun mukaisesti koko elintarviketun kannalta erittäin tärkeänä, että alan tutkimuksen, tuotekehityksen ja neuvonnan toimintaedellytyksistä huolehditaan. Valiokunta edellyttääkin, että elintarviketalouteen liittyvän tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan sekä*

neuvonnan riittävä rahoitus turvataan (Valiokunnan lausumaehdotus 4).

Jaksaminen

Valiokunta toteaa, että viime vuosikymmenen aikana maataloustuottajien toiminnassaan kokeamat muutokset ovat olleet suuria. Heidän toimintaympäristönsä ei ole ollut vakaa eikä ennustettava ja alan hallintobyrokratia on paisunut. Jatkuvat muutokset maatalouslainsäädännössä ja tukijärjestelmissä vaikeuttavat pitkäjänteistä suunnittelua vaikuttaen näin viljelijäperheiden jaksamiseen ja hyvinvointiin. Maatilojen lukumäärä on supistunut, mutta jatkavien tilojen koko ja eläinmäärä on kasvanut huomattavasti. Erityisesti nuoret viljelijät ovat lisänneet tuotantoaan. Uuteen toimintaympäristöön sopeutuminen ei ole kuitenkaan sujunut ongelmitta. Teknistymisestä ja automatisoinnista huolimatta työmäärä ja sidonnaisuus työhön on usein muodostunut sellaiseksi, että jaksamisesta on tullut merkittävä ongelma. Monet sosiaaliset ongelmat ja viljelijöiden sairastavuus ovat lisääntyneet, mitä kuvaa esimerkiksi lisääntynyt sijaisavun käyttö.

Selonteon mukaisesti valiokunta pitää maatalousyrittäjien lomitusjärjestelmän ja työterveyshuollon kehittämistä yhtenä keskeisenä tavoitteena edistettäessä viljelijöiden jaksamista. Samoin tulee lomittajien jaksamista ja työturvallisuutta edistää. Maatalousyrittäjien työterveyshuollon palvelut eivät vielä kata kaikkia yrittäjiä. Maatilojen työolosuhteiden kehittämisellä on kuitenkin suuri merkitys niin maatalousyrittäjien kuin lomittajienkin työturvallisuuden ja jaksamisen kannalta.

Valiokunta toteaa, että maatalousyrittäjien lomituspalvelujen kehittämistarve on otettu huomioon myös hallitusohjelmassa. Sosiaali- ja terveysministeriön 4.10.2005 asettaman maatalouslomituksen kehittämismahdollisuuksia selvittävän työryhmän tehtävänä on selvittää maatalouslomituksen kehittämismahdollisuudet erityisesti kotieläinyrittäjien työssä jaksamisen tukemiseksi ja palvelujen saannin turvaamiseksi. Lomituksen kehittämisen edellytyksenä on, että

tarkoitukseen osoitetaan riittävästi voimavaroja. Lomitusjärjestelmän kustannukset, jotka koostuvat pääosin lomittajien palkkakustannuksista, eivät ole alentuneet maatalousyrittäjien lukumäärän vähenemisen myötä muun muassa siitä syystä, että maatalousyrittäjien sijaisavun käyttö on lisääntynyt ja myös lomittajien sairastavuus ja työstä poissaolot ovat lisääntyneet.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että lomittajien osa-aikaisuus on lisääntynyt, mikä on heikentänyt heidän mahdollisuuksiaan saada toimeentulonsa lomitustyöstä. Toisaalta lomittajien ammattitaitovaatimukset ja vastuu ovat jatkuvasti kasvaneet. Kaikki tämä vaarantaa ammattimaisen työvoiman saamisen. Valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että selvitetään kuinka lomittajien osa-aikaisuutta voidaan vähentää ja heidän ammattitaitoaan kehittää.

Valiokunta toteaa, että maatalouden uuteen toimintaympäristöön sopeutuminen ja tilan kehittäminen vaatii maatalousyrittäjiltä aivan uudenlaisia valmiuksia. Näiden valmiuksien kehittämiseksi on eri tahoilla käynnistetty hankkeita. Vuosina 2005 ja 2006 toteutetaan muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa perheviljelmän johtamishanketta, joka kehittää sovelluksia johtamiseen sekä erityisesti työhyvinvoinnin ja jaksamisen edistämiseen. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että hankkeen päätyttyä toiminnan jatkuvuus turvataan.

Valiokunta tuo esiin, että viranomaiset ja luottolaitokset edellyttävät maatalousyrittäjiltä huolellisesti tehtyjä suunnitelmia investointien toteuttamisessa. Kyseisissä suunnitelmissa ei kuitenkaan oteta riittävästi huomioon muutoksia yrittäjyydessä ja johtamisessa tai yrittäjäperheen hyvinvointia ja jaksamista. Valiokunta kiinnittääkin huomiota neuvonnan suureen merkitykseen muutostilanteissa. Tavoitteena tulee olla, että neuvonnalla voidaan osaltaan ehkäistä työuupumuksen aiheuttavia investointeja ja kehittää maatilayritysten toimintatapoja erityisesti muutosten suunnittelussa ja toteutuksessa. Tärkeää on ehkäistä investointeja, jotka myöhemmin saattaisivat johtaa tai todennäköisesti johtaisivat uupumukseen ja tätä kautta vaikeuksiin

maatilan yritystoiminnassa ja viljelijäperheessä. Neuvonnassa muutoksen suunnitteluun ja sen käsittelyyn voidaan sisällyttää inhimilliset voimavarat sekä jaksamista haittaavat ja edistävät näkökohdat. Neuvonnan avulla voidaan myös tunnistaa toiminnan kehityskohteita työhyvinvoinnin näkökulmasta.

Valiokunta toteaa, että kyläyhteisöissä maatalouden rakennemuutos näkyy aktiivitulojen vähenemisenä, jolloin myös ajan myötä väkiluku yhteisöissä vähenee. Samalla sosiaalinen ympäristö muuttuu ja supistuu, jolloin muun muassa tilojen välinen yhteistyö ja naapuriapu vähenevät. Lisäksi palvelut, kuten postit, kaupat, koulut, vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet yms., siirtyvät taajamiin. Valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että jaksamisen edistämiseksi otetaan huomioon myös ne vaikutukset, joita maatalouden rakennemuutoksella on koko yhdyskuntarakenteeseen.

Maatalous ja ympäristö

Valiokunta on edellä on kiinnittänyt huomiota maatalouden monivaikutteisuuteen. Viime vuosien aikana ympäristöhyödykkeiden merkitys maatalouden monivaikutteisina tuotteina on kasvanut. Maataloudella onkin merkittävä rooli monimuotoisuuden ylläpitäjänä sekä maaseutumaiseman ja virkistyspalveluiden tuottajana. Sillä tulee tulevaisuudessa myös olemaan tärkeä tehtävä uusiutuvan energian tuottajana korvattaessa fossiilisten tuontipolttoaineiden käyttöä. Maatalous samoin kuin ihmiskunnan kaikki muut toiminnot aiheuttavat kuitenkin myös kielteisiä ympäristövaikutuksia. Maatalouden ympäristövaikutukset kohdistuvat esimerkiksi maaperään ja maan rakenteeseen, vesistöihin sekä ilmakehään.

Erilaisten päästöjen ja muiden ympäristöä kuormittavien tekijöiden lisäksi maatalouden rakennemuutos ja tilakoon kasvu lisäävät ympäristökuormituksen riskiä. Valiokunta onkin edellä painottanut perheviljelmäpohjaisen maatalouden merkitystä ympäristön kannalta. Toisaalta haitallisia vaikutuksia pyritään rajoittamaan erilaisilla hallinnollisilla toimenpiteillä, muun

muassa lainsäädännön asettamilla rajoituksilla sekä ympäristömyönteisten tuotantotapojen, kuten luomutuotannon, tukemisella.

Suomen liittyttyä EU:n jäseneksi unionin maatalous- ja ympäristöpolitiikka alkoi vaikuttaa maamme maataloustuotantoon. EU:n osarahoitteinen ympäristötukijärjestelmä on unionin merkittävin maatalouden ympäristönsuojelun ohjauskeino. Järjestelmän tavoitteena on vähentää pinta- ja pohjavesiin ja ilmaan kohdistuvaa kuormitusta sekä huolehtia maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuudesta ja hoitaa maatalousmaisemia. Suomen ympäristötukiohjelma muodostuu perus- ja lisätoimenpiteistä sekä tehokkaampia ympäristönsuojelu- ja hoitotoimia edellyttävistä erityistukimuodoista.

Valiokunta toteaa, että ympäristötuki on muuttanut merkittävästi viljelykäytäntöjä ympäristön kannalta paremmiksi. Esimerkiksi vesistöjen varsille on jätetty viljelemättömät suoja-kaistat, peltojen talviaikaista kasvipeitteisyyttä on lisätty ja vuoden 1990 tasosta fosforilannoitteiden käyttöä on vähennetty lähes 70 prosenttia sekä typpilannoitteiden käyttöä 30 prosenttia. Vaikka Suomen maatalous on maailmanlaajuisesti vertailtuna ympäristöystävällistä ja kestävä kehityksen mukaista toimintaa, siitä huolimatta maatalous on edelleen suuri vesistöjen ravinnekuormittaja. Valiokunta toteaa kuitenkin, että maatalous on toimintaa, jonka harjoittaminen tulee aina aiheuttamaan jonkin verran ympäristökuormitusta parhailla mahdollisilla käytännöilläkin. Samantasoinen kuormitusvähennys kuin yhdyskuntien jätevesien osalta (yli 95 prosenttia) on vaikeasti saavutettavissa, joskin luomutuotannolla päästään hyvin lähelle sitä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että vesistöihimme kohdistuvaan kokonaisravinnekuormitukseen vaikuttavat tekijät selvitetään. Valiokunta onkin mietinnössään hallituksen esityksestä lannoitevalmistelaksi (MmVM 3/2006 vp — HE 71/2005 vp) tuonut esiin, ettei tutkimustietoa maisemoinnin ja viherrakentamisen ympäristövaikutuksista ole mainittavasti saatavissa Suomesta eikä muualtakaan Euroopasta. On kuitenkin arvioitu, että suuret puhdistamolietepohjaisten maanparannusaineiden ja kasvualustojen

käyttömäärät voivat aiheuttaa suuriakin hehtaarikohtaisia ravinnehuuhtoutumismääriä, mikä voi aiheuttaa rehevöitymishaittoja rannikkoveisiin kokonaisuutena sekä erityisesti taajamien pienvesistöihin. Edellä esitetyn perusteella valiokunta onkin mietinnössään edellyttänyt, että maisemoinnista ja viherrakentamisesta aiheutuvat ympäristövaikutukset selvitetään siten, että erityistä huomiota kiinnitetään puhdistamolietepohjaisten maanparannusaineiden ja kasvualustojen aiheuttamien huuhtoutumien osuuteen vesistöihimme kohdistuvasta kokonaisravinnekuormituksesta.

Edellä esitetystä käy ilmi, että maatalouden ympäristötuen keskeinen tavoite on vesiensuojelu. Vesiensuojeluun käytetäänkin suurin osa ympäristötuesta. Esimerkiksi ensisijaisesti luonnon monimuotoisuutta edistäviin toimenpiteisiin käytetään huomattavasti vähemmän tukea. Ympäristötuen merkitys monimuotoisuuden edistäjänä on kuitenkin tuen määrään nähden suurempi, sillä muutamat ensisijaisesti vesiensuojelua hyödyntävät toimenpiteet, kuten suojakaistat ja pientareet, lisäävät myös luonnon monimuotoisuutta. Ympäristötuki on siten tarjonnut uusia keinoja myös luonnon monimuotoisuuden edistämiseen tukemalla monimuotoisuutta ylläpitävien elinympäristöjen säilyttämistä ja hoitoa. Suurin merkitys monimuotoisuudelle on ollut perinnebiotooppien hoidon erityistuella, joka on ollut sekä suosittu että tehokas erityistuen muoto. Useilla muilla toimenpiteillä, erityisesti luonnonmukaisella tuotannolla, on saavutettu myös parannuksia maatalousluontoon.

Valiokunta toteaa, että vaikka toimenpidetäksillä muutokset ovat olleet merkittäviä, erityisesti vesistöihin kohdistuva maatalouden kuormitus on edelleen huomattava. Selonteossa onkin todettu: "Suomen omat ravinnepestöt, joista maatalous on tärkein, ovat Pietarin jätevesien jälkeen merkittävä tekijä rannikkomme rehevöitymisessä. Maatalouden ympäristötukijärjestelmä vaikuttaa vasta pitkällä aikavälillä ja sen toimintaa on tehostettava EU:n uudella rakennerahastokaudella."

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että maamme viljelijöistä 93 prosenttia ja

viljelyalasta peräti 98 prosenttia on vapaaehtoisien ympäristötukijärjestelmän piirissä. Vaikka viljelijät ovat laajasti mukana, hyvän ympäristötyön vaikutukset ilmenevät vasta pitkän aikavälin kuluessa, koska maaperä sekä vesistöt ovat suuria kokonaisuuksia, joissa muutokset näkyvät hitaasti. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että myös tulevaisuudessa viljelijät saadaan laajasti mukaan ympäristöhoitoon myönteisten ympäristövaikutusten aikaansaamiseksi. Uuden ympäristöohjelman tuleekin olla kannustava, ja ohjelman edellyttämä rahoitus on turvattava.

Valiokunta toteaa, että ympäristöön kohdistuvan kuormituksen vähentämisen kannalta tärkeää on yhä pahenevan lantaongelman ratkaiseminen. Ongelman ratkaisemista voidaan käytännössä edistää parhaiten siten, että maatalouden ympäristöpolitiikkaa ei tarkastella irrallisena, vaan se integroidaan energia- ja ilmastopoliittisiin ratkaisuihin. Tätä kautta voidaan edistää sekä lannan että pellon käyttöä energiatuotantotavalla, joka johtaa myös vesistökuormituksen pienenemiseen. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että maatalouspoliittisessa selonteossa on arvioitu ruokohelven potentiaalisen viljelyalan olevan noin 200 000 hehtaaria. Viljelytekniikkaa kehittämällä ruokohelven viljely vähentäisi nykyistäkin tehokkaammin vesistökuormitusta. Selonteossa viitataan myös lannan biokaasutuotannon edellytysten paranemiseen yksikkökojojen kasvaessa. Valiokunta palaa edellä kosketeltuihin kysymyksiin jäljempänä tarkastellessaan bioenergian tuotantoa.

Suomi sai liittyessään EU:n jäseneksi oikeuden pitää voimassa kansallinen lainsäädäntönsä, joka koskee kadmiumin enimmäismäärän rajoittamista lannoitteissa. Syynä tähän on yleinen pyrkimys rajoittaa kadmiumin ja sen yhdisteiden käyttöä niiden suuren myrkyllisyyden vuoksi. Poikkeamisoikeus päättyi 31.12.2005, ja Suomi pyysi komissiota jatkamaan oikeuden voimassaoloa. Komissio teki 3.1.2006 päätöksen jatkaa Suomen saamaa poikkeuslupaa, ja poikkeus on nyt voimassa siihen saakka, kun Euroopan yhteisön tasolla sovelletaan lannoitteiden kadmiumpitoisuutta koskevia yhdenmukaisia toimenpiteitä. Valiokunta pitää poikkeamisoikeuden säi-

lymistä erittäin tärkeänä ja katsoo, että liiallisia kadmiumpitoisuuksia sisältävien lannoitteiden käytön estämiseen tulee nyt ehdotetun lain täytäntöönpanossa kiinnittää erityistä huomiota. Valiokunta toteaa myös, että Suomen tulee EU:ssa toimia sen puolesta, että koko yhteisön alueelle saadaan voimaan sama kadmiumraja-arvo kuin Suomessa on nyt.

Luonnonmukainen tuotanto

Maamme peltoalasta on luonnonmukaisessa tuotannossa (luomu) noin 136 000 hehtaaria, mikä vastaa 6,7 prosenttia maamme kokonaispeltoalasta. Siirtymävaiheessa on lisäksi lähes 12 000 hehtaaria peltoa. Valvottuja luomutiloja on lähes 4 500. Luomuelintarvikkeiden kokonaismarkkina-arvo on runsaat 50 miljoonaa euroa, mikä vastaa noin 0,7 prosenttia elintarvikeosastoista. Luomutuotteiden markkinakehitys on viime vuosina ollut melko tasaista. Noin 20 prosenttia suomalaisista käyttää jatkuvasti luomutuotteita. Toisaalta luomutuotteiden osuus heidän ostoksistaan on pieni, noin 1,2 prosenttia. Jatkuvasti luomutuotteita käyttävien verrattain suuri osuus kuluttajista osoittaa kuitenkin, että luomutuotteille on olemassa potentiaalista käyttäjäkuntaa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että luomu tuottaa elintarvikkeiden lisäksi myös julkishyödykkeitä. Ympäristövaikutusten osalta luonnonmukainen tuotantotapa on sekä uusimpien kotimaassa että ulkomailla tehtyjen tutkimusten ja tutkimusyhteenvetojen valossa tavanomaista tuotantoa myönteisempi. Kestävän tuotannon ja kulutuksen toimikunnan (KULTU-toimikunta) ehdotuksessa kansalliseksi ohjelmaksi 2005 luonnonmukainen maataloustuotanto ja luomuelintarvikkeet saavat näkyvän aseman toimenpide-ehdotuksissa sekä toimikunnan taustamuistiossa. Toimikunnan asettamat tavoitteet koskevat sekä tuotantoa että kulutusta. Peltotalasta tulisi toimikunnan näkemyksen mukaan olla 10 prosenttia luonnonmukaisesti viljeltyä vuonna 2010 ja 25 prosenttia vuonna 2025. Valiokunta pitää näitä tavoitteita kunnianhimoisina mutta tavoittelemisen arvoisina.

Nykyisellään maataloudesta pääsee tyypiyhdisteitä pohjavesiin, jokiin, järviin ja mereen. Merkityksellinen määrä järvien ja jokien kautta virtaavasta tuesta on peräisin tästä lähteestä. Tyypihävikki on suurinta niillä kotieläinvaltaisilla alueilla, joilla eläintiheys on suuri. Luonnonmukainen tuotanto tarjoaa tämän tilanteen korjaamiseksi yhden rakenteellisen vaihtoehdon, sillä siinä ravinteita kierrätetään mahdollisimman tehokkaasti ja apila- ja palkokasvien avulla typpi otetaan aurinkoenergian avulla suoraan ilmasta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että luomutuotannon edistämiseksi ympäristötukijärjestelmää kehitetään niin, että tilan koko pinta-ala voi olla luomusopimuksen piirissä kaikkina sopimusvuosina. Tällä hetkellä erityisesti tuotantoaan kehittäville tiloille käyttöön otettavat lisäpinta-alat jäävät sopimuksen ulkopuolelle, vaikka niitä on viljeltävä luonnonmukaisesti. Uudella ohjelmakaudella luomutuotannon sopimusehtoja tulee muutoinkin muuttaa niin, että ne mahdollistavat paremmin tuotannon kehittämisen. Esimerkiksi avokesannoinnin osalta sopimusehtoja tulee muuttaa siten, että kasvipeitteisyysvaatimuksen täyttämiseksi voidaan käyttää vaihtoehtoisia menettelyitä muun muassa nykyistä tehokkaan juolavehnan torjuntatuloksen saavuttamiseksi. Valiokunta pitää myös välttämättömänä luomutuotannon kannattavuuden ja kilpailukyvyyn sekä luomutuotannon ympäristöhyötyjen turvaamiseksi, että luomutuotantoon suunnattavat tukitoimenpiteet muodostuvat riittäviksi.

Luomutuotteiden kulutuksen lisäämiseksi valiokunta pitää erityisen tärkeänä, että luomutuotteiden käyttöä voidaan lisätä julkisissa ruokapalveluissa, joiden käyttö on lisääntymässä päivä päivältä. Suurkeittiöiden luomutuotteiden kulutuksen lisäyksellä olisi luomutuotteiden menekinedistämisen kannalta myönteinen vaikutus, koska se vaikuttaisi kansalaisten kulutustottumuksiin ja siten myös kuluttajien tuotevalintoihin päivittäistavarakaupassa. Lisäksi suurkeittiöt tarjoaisivat monelle luomuyritykselle tarpeellisen lisäyksen tuotteiden kysyntään.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että monet luomutuotteiden valmistukseen sitoutuneet yritykset ovat pienyrityksiä, joiden ongelmat tuotteiden markkinoinnissa ovat samat kuin pienyritysten markkinointiongelmat yleensä. Keskeistä alan kehittämisessä onkin markkinointiketjun tuntemuksen ja verkostoitumistaitojen parantaminen. Valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että entistä voimakkaammin panostetaan luomutuotteiden menekinedistämiseen ja siihen liittyvään osaamiseen sekä tutkimustoimintaan.

Maidontuotanto

Meijereihin toimitettiin vuonna 2005 noin 2 293 miljoonaa litraa maitoa. Määrä oli puoli prosenttia (10 miljoonaa litraa) pienempi kuin vuonna 2004. Maassamme oli vuoden 2005 lopussa 15 351 maidontuotantotilaa, joilla oli keskimäärin 20 lehmää. Suomen maidontuotanto alitti maakohtaisen maitokiintiön vuonna 2005 päättyneellä kiintiökaudella 46 miljoonalla litralla.

Maitoa tuotetaan koko maassa, ja maidontuotanto on maataloutemme merkittävin tuotantomuoto. Maidon osuus maatalouden kokonaistuloista on yli 40 prosenttia. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että maidontuotannolla on erittäin suuri merkitys maaseudun tulovirtoihin suuressa osassa maata. Lisäksi maidontuotantotuloilla on merkittävät kerrannaisvaikutukset alueloukusiin.

Maamme maidontuotantotilojen rakenne on viime vuosina muuttunut hyvin voimakkaasti. Maitotilojen lukumäärä on puolittunut viimeisten 10 vuoden aikana. Maidontuotannon kasvu ja jatkuva kiintiönylitysuhka joitakin vuosia sitten selittyi nopealla keskituotoksen nousulla. Tuottajien määrä vähentyi 1990-luvulla vuosittain keskimäärin yli 2 000 tuottajalla. Tällä vuosikymmenellä tuotantonsa on lopettanut noin 6—7 prosenttia maidontuottajista vuosittain, mikä on tarkoittanut yli 1 000 tuottajaa vuodessa. Kehityssuunta jatkuu ennusteen mukaan edelleen samana, mutta tuotantonsa lopettaneiden kokonaismäärä alenee.

Kiintiökaudella 1995—1996 maitoa tuotettiin A- ja B-tukialueilla 572 miljoonaa litraa ja kiintiökaudella 2004—2005 noin 525 miljoonaa litraa. Vastaavasti C-alueilla kiintiökaudella 1995—1996 maidontuotanto oli 1 686 miljoonaa litraa ja kiintiökaudella 2004—2005 noin 1 757 miljoonaa litraa. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että ennusteiden mukaan maidontuotanto vähenee edelleen A- ja B-tukialueilla ja lisääntyy C-alueilla. A- ja B-alueiden tukijärjestelmän ongelmana on liittymissopimus, mikä on rajoittanut kansallisen tuen maksua ja vaikuttanut tuotannon alentumiseen.

Tuottajakyselyidenkin perusteella maidontuotannon jatkamissuunnitelmat ovat voimakkaimmat C2-tukialueella, jossa vaihtoehdot siirtyä muihin tuotantosuuntiin ja osin myös muihin elinkeinoihin ovat vähäisimmät. Tuotannon kasvua rajoittaa kuitenkin C-tukialueilla pohjoisen tuen (Suomen liittymissopimuksen artikla 142) määrärajoite, jonka perusteella C-tukialueiden tuettu kokonaistuotantomäärä on enintään 1 776 miljoonaa kiloa. Valiokunnalle toimitetusta selvityksestä on käynyt ilmi, että tuottajakyselyn mukaan tiloilla on potentiaalia tuottaa jopa 20 prosenttia enemmän maitoa olemassa olevalla tuotantokapasiteetilla.

Alueellisten rajoitteiden ohella maitotilojen tuotannon kannalta keskeistä on myös tilakohtainen tuotantokiintiö, jonka ylittävälle tuotantomäärälle ei vuodesta 2006 alkaen voida maksaa kansallista tukea. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että kiintiöiden siirtymistä tilojen välillä voidaan nopeuttaa, jotta kiintiöt voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti pohjoisen tuen rajoite huomioon ottaen. Toimenpiteinä esillä on ollut muun muassa kiintiöiden lyhytaikainen vuokraus.

EU:n maatalouspolitiikan uudistuksessa vuonna 2003 voimassa oleva interventiohintaa alennettiin 25 prosenttia ja rasvattoman maitojauheen 15 prosenttia. Nyt uudistuksen toteutuksessa on edetty yli puolivälin. Käytännössä teollisuudelle maksettavat markkinatuet ovat laskeneet 40 prosenttia ja voimassa oleva sisämarkkinahinta on seurannut interventiohinnan laskua. Vastaavasti teollisuuden maksama tuottajahinta on alentunut ja

tuottajille maksettavien suorien tukien määrä on kasvanut. Tuet ovat vuoden 2006 alusta suunnitellulla tavalla irrotettu tuotannosta.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että mainitun uudistuksen seurauksena meneillään oleva voim sisämarkkinahinnan lasku vaikuttaa erityisen voimakkaasti Suomessa, jossa maitorasvan käyttö on voimakkaasti vähentynyt. Vaikka Suomen osuus EU:n maidontuotannosta on alle kaksi prosenttia, on Suomen osuus voimviennistä 12 prosenttia. Kolmasosa Suomessa vastaanotetun maidon sisältämästä rasvasta vieetään joko sisämarkkinoille tai vientituen turvin Euroopan ulkopuolelle. Tämä suhde poikkeaa merkittävästi muiden jäsenmaiden tilanteesta, johtuen etenkin kotimaassa kulutettavien tuotteiden vähärasvaisuudesta. Viennin suhteellisen suuren osuuden taustalla on suomalaisten meijerituotteiden vahva asema Venäjän markkinoilla.

Valiokunta tuo lisäksi esiin, että WTO-neuvotteluissa EU on ehdollisesti sitoutunut poistamaan vientituet vuoden 2013 loppuun mennessä. Käytännössä tämä tarkoittaa voim ja juuston vientitukien poistamista. Sen lisäksi EU:lta vaaditaan merkittävää markkinoillepääsyä, mikä toteutetaan alentamalla tulleja ja kasvattamalla tuontikiintiöitä. Erityisen voimakas vaikutus tullien alennuksella olisi voimmarkkinoihin. Realistisen tullitason asettaminen on vaikeaa, koska voim hinta maailmanmarkkinoilla vaihtelee voimakkaasti. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että Suomi vaikuttaa kaikin keinoin EU:n kantaan kaupan vapauttamista koskevissa WTO-neuvotteluissa siten, että maamme maitotaloustuotteiden tuotanto ja vienti voidaan turvata.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että EU:n avoimilla maitotuotteiden markkinoilla suomalainen maidontuotanto ja meijerit ovat jo nyt joutuneet vastaamaan voimakkaaseen tuontipaineeseen. EU:n laajentumisen myötä, varsinkin juustomarkkinoilla, tuonnin osuus kulutuksesta on kasvanut nopeasti. Vuonna 2005 Suomessa kulutetuista juustoista jo 31 prosenttia oli tuontijuustoja, mikä on varsin korkea osuus verrattuna muihin EU:n jäsen maihin. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että maitotuotteidemme kilpailukykyä voidaan parantaa enti-

sestään. Jo nyt maassamme tuotettu maito on erittäin korkeatasoista. Suuri osa maitotiloista on meijerin laatusopimuksen piirissä. Laatusopimukset tulevat kattamaan asteittain kaikki maitotilat. Kokonaisvaltaisen laatujärjestelmän avulla ala saa lisäarvoa maitotuotteisiin, mistä myös maidontuottajan tulee hyötyä. Merkittävin keino kilpailukyvyn parantamiseksi tulevaisuudessa on toimialan tarpeista lähtevän tutkimuksen ja tuotekehityksen lisääminen.

Valiokunta toteaa, että menestyäkseen Suomen meijeriteollisuus tarvitsee kannattavan ja riittävän maidontuotannon. Maamme tavoitteena tuleekin olla maakiintiön mukaisen maitomäärän tuottaminen. Tilakoko on kuitenkin Suomessa edelleen pieni kilpailijamaihin verrattuna ja kustannustaso muun muassa luonnonolosuhteista johtuen korkea. Sen vuoksi myös maidontuotannon kannalta on välttämätöntä, että edellä todetun mukaisesti maataloustuotannon edellytykset turvataan koko EU:n alueella, mukaan luettuna ne alueet, joilla on erityisiä ongelmia. Keskeisenä välineenä maidontuotannossa tähän on kansallisten tukitoimenpiteiden ohella EU:n maitokiintiöjärjestelmä, jonka jatkosta on sovitettu vain vuoteen 2015 saakka. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että maamme toimii EU:ssa kaikin keinoin sen puolesta, että maakohtainen kiintiöjärjestelmä jää EU:ssa voimaan vielä vuoden 2015 jälkeenkin. Kiintiöjärjestelmällä pystytään turvaamaan parhaiten maidontuotannon alueellinen jakautuminen EU:ssa, mikä osaltaan rajoittaa myös tuotantoyksiköiden ympäristönkin kannalta haitallista kasvua teollismaiseksi tuotannoksi.

Lihantuotanto

Valiokunta toteaa, että Suomen asema naudanlihan nettotuontimaana vahvistui vuonna 2005, jolloin jo 15 prosenttia kokonaiskulutuksesta oli tuontilihaa. Naudanlihaa tuotettiin maassamme 84 miljoonaa kiloa (8 prosenttia edellisvuotta vähemmän) vuonna 2005. Erityisesti alkuvuoden tuotanto jäi edellisvuotta vähäisemmäksi. Naudanlihan vienti laski lähes 70 prosenttia olleen vain 1,5 miljoonaa kiloa. Tuonti puolestaan

kasvoi 47 prosenttia ollen 14,6 miljoonaa kiloa. Naudanlihan tuonti lisääntyi eniten Brasiliasta ja Tanskasta. Naudanlihan kulutus laski noin prosentin ollen 96 miljoonaa kiloa.

Sianlihaa tuotettiin vuonna 2005 maassamme runsaat 203 miljoonaa kiloa eli kolme prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Sianlihan asema lihateollisuuden tärkeimpänä vientituotteena vahvistui, sillä vientimäärä kasvoi lähes 41 miljoonaan kiloon (lisäystä kuusi prosenttia). Tärkeimpiä vientikohteita olivat edelleen Japani, Venäjä, Viro ja Ruotsi, joiden yhteenlaskettu osuus ruuhonlihan viennistä oli lähes 70 prosenttia. Vienti Venäjälle kasvoi noin viidenneksen.

Siipikarjanlihan tuotannon kasvu maassamme on tasaantunut, sillä parina viime vuonna tuotanto on ollut 87 miljoonaa kiloa. Siipikarjanlihan kulutus kuitenkin kasvoi vuonna 2005 noin prosentin ollen 84 miljoonaa kiloa. Siipikarjan lihan vienti kasvoi neljä prosenttia ja tuonti yhdeksän prosenttia. Kalkkunat tuotannon kasvu vauhditti siipikarjanlihan tuotannon kasvua 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Nyt tuotanto ja kulutus ovat vakiintumassa vajaan 14 miljoonaan kiloon.

Valiokunta toteaa, että suomalaisen lihan tuotannon vahvuuksia suhteessa keskeisiin kilpailijamaihin on maamme erittäin hyvä eläintautitilanne ja eläinten hyvinvointi. Markkinoihin liittyvistä tekijöistä tuotantoketjun hyvä läpinäkyvyys luo luottamusta, joka on erittäin tärkeää. Markkinoiden kannalta katsottuna suomalaisen tuotannon vahvuus eläintautien ja tuotantoketjun läpinäkyvyyden osalta tulee erityisen hyvin esiin silloin, kun markkinoilla on kysynnän suhteen epävarmuutta esimerkiksi eläintautiepidemioihin liittyen. Lihantuotannossa suomalaisen elintarvikeketjun säilyminen onkin viime kädessä kiinni kuluttajien luottamuksesta ja halusta ostaa kotimaassa valmistettuja elintarvikkeita.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että kuluttajien ostopäätöksiin vaikuttavat paitsi luottamus myös hinta. Toisaalta kotimaisen lihan tuotannon edellytyksenä on riittävän korkea tuottajahintataso. Luonnonolosuhteista johtuen maamme tuotannon kustannustaso on kuitenkin kilpailijamaihin verrattuna korkea.

Sen vuoksi on välttämätöntä saada koko maan tuotanto myös tältä osin pitkäaikaisen ja vakaan kansallisen tuen piiriin. On myös tärkeää, että uusi ympäristötukijärjestelmä muodostuu sellaiseksi, että kotieläintilat, myös kotieläintieillä alueilla, voivat päästä järjestelmän piiriin. Valiokunta on edellä todennut, että EU:n viimeisen CAP-uudistuksen myötä tuotannon merkitys tulojen tuottamisessa on vähenemässä nyt myös kotieläintuotannossa. Tuotantomotivaation säilyttämiseksi valiokunta pitääkin erittäin tärkeänä, että hyödynnetään kaikki mahdollisuudet tukien sitomiseksi tuotantoon.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että kilpailua käydään päivä päivältä yhä maailmanlaajuisemmilla markkinoilla. Kansainvälisen kaupan vapauttamiseen tähtäävissä WTO-neuvotteluissa tuleekin varmistaa, että tuotannon laatuun liittyvät vaatimukset saadaan kynnyskysymyksiksi tuotteiden vapaan liikkumisen ohella. Tällä hetkellä lisätään niin EU-tasolla kuin kansallisella tasolla kuluttajalähtöisesti eläinten hyvinvointiin, tuotantohygieniaan ja ympäristönsuojeluun liittyviä vaatimuksia, jotka kasvattavat tuotantokustannuksia. Nämä kestävän kehityksen ja kestävän tuotannon mukaiset vaatimukset tulee ottaa huomioon myös kaupan vapauttamista koskevilla neuvotteluilla.

Valiokunta pitää tärkeänä, että myös tuotantokustannuksia voidaan alentaa tuotteiden hintakilpailukyvyyn parantamiseksi. Kilpailukyvyyn kehittäminen tarkoittaa tavallisesti tilatasolla tuottavuutta edistävien toimenpiteiden käyttöönottoa (parempaa eläinainesta, uusia työtapoja, uusia rehustustapoja jne.) ja myös tilakoon kasvattamista investoinnein. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että muun muassa sianlihan tuotannossa kehitys on johtamassa tilanteeseen, jossa laajat tuotantoyksiköt toimivat lähes teollisesti hyödyntäen hyvin pientä peltotalaa suhteessa eläinmäärään. Valiokunta painottaa tässäkin yhteydessä perheviljelmäpohjaisen tuotannon merkitystä ja viittaa jo edellä esittämiinsä toimenpiteisiin perheviljelmäpohjaisen tuotannon edellytysten varmistamiseksi.

Kotieläintalouden kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää, etteivät rehukustannukset oleellisesti

poikkeaa kilpailijamaiden tasosta. Kotimaisen rehuntuotantoketjun tehokkuuteen onkin kiinnitetty erityistä huomiota. Rehuviljan hinnan alenemisen myötä kotimaisen kotieläintuotannon suhteellinen kilpailukyky markkinoilla onkin parantunut. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä myös huomiota siihen, että EU:n ja myös Suomen kasvivalvauksimavaraisuus on alhainen. EU:n maatalouspolitiikassa on pyritty erityisesti BSE-kriisin yhteydessä parantamaan valvauksikasvien tuotantoedellytyksiä. Kasvinviljelyn monipuolisuuden, kotieläintalouden pitkän tähtäimen kilpailukykyyn sekä huoltovarmuuden kannalta on tärkeää lisätä kotimaisten valvauksikasvien tuotantoa. Valiokunta tulee jäljempänä käsitellessään peltokasvien hyödyntämistä bioenergian tuotannossa tuomaan esille mahdollisuuksia lisätä kasvivalvauksituotantoa maassamme.

Viljantuotanto

Viljaa tuotetaan Suomessa noin 1,2 miljoonan hehtaarin alalla. Viljelyalan vuosittainen vaihtelu on ollut suhteellisen vähäistä, mutta viime vuosina tuotanto on ollut lievässä kasvussa. Viime vuonna kokonaistuotanto oli noin 4,1 miljardia kiloa. Tuotanto oli selvästi edellisvuotta suurempi, ja tiettyjen kasvien osalta sato oli kaikkien aikojen suurimpia. Valiokunnalle toimitussa selvityksessä on kiinnitetty huomiota siihen, että erityisesti vehnän tuotanto on viime vuosina lisääntynyt. Ohran tuotanto on ollut suhteellisen vakaata, mutta kauran tuotanto on vaihdellut voimakkaimmin markkinatilanteiden mukaan. Viljan kotimainen käyttö on ollut noin 3,4 miljardin kilon tasolla useita vuosia. Ruista lukuun ottamatta maamme on viljantuotannon osalta omavarainen. Tuontitarvetta muodostuu vain, jos viljan laatu ei kaikilta osin täytä teollisuuden laatuvaatimuksia. Viljan vienti on ollut lähinnä kauran vientiä, ja vientimäärät ovat vaihdelleet markkina- ja hintatilanteen mukaan.

Edellä esitetystä käy ilmi, että maamme viljamarkkinoilla tarjonta ylittää kysynnän, mistä hyötyvät etenkin kotieläintilat. Kasvinviljelyn myyntitulot pienenevät viime vuonna lähes viisi

prosenttia. Kokonaissato viljoilla oli hyvä, mutta tuloja pienensi tuottajahintojen huomattava lasku. Lisäksi tuotantokustannukset ovat nousseet. Kannattavuuden parantaminen onkin alan tärkein haaste.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että heikko kannattavuus on samalla vähentänyt viljelijöiden kiinnostusta suorittaa peltojen peruskunnostusta. Maassamme yleisimpien viljalajien (vehnä, ohra, ruis ja kaura) vuotuiset keskisadon määrät ovatkin alentuneet maamme EU-jäsenyyden aikana 5–8 prosenttia. Myös laadukkaan raaka-aineen tuottaminen vaarantuu, jos tuotteesta ei saada hintaa, joka kattaa tuotantokustannukset. Kotimainen laadukas raaka-aine on kuitenkin elinehto myös suomalaiselle elintarviketeollisuudelle. Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että tilatukijärjestelmän käyttöönotto vuonna 2006 ja CAP-tukien irrottaminen tuotannosta heikentävät entisestään motivaatiota niin tuotannon määrän kuin sen laadun osalta. Luonnonolosuhteista johtuen maamme tuotannon kustannustaso on kuitenkin kilpailijamaihin verrattuna korkea. Sen vuoksi on välttämätöntä saada koko maan tuotanto myös tältä osin pitkäaikaisen ja vakaan kansallisen tuen piiriin.

Valiokunta toteaa, että vaikka kustannuksia voitaisiinkin alentaa, viljantuotanto maassamme edellyttää kuitenkin kansallisia tukijärjestelmiä maamme tuotantoon vaikuttavien pysyvien luonnonhaittojen vuoksi. Maamme tukijärjestelmien kehittämisen ja säilyttämisen kannalta onkin välttämätöntä, että maataloustuotannon edellytykset turvataan jo edellä todetun mukaisesti koko EU:n alueella, mukaan luettuna ne alueet, joilla on erityisiä ongelmia. Valiokunta kiinnittää lisäksi erityistä huomiota siihen, että ympäristötuen kansallisen lisäosan maksuperusteet muuttuvat uuden rahoituskauden alkaessa. Tämä tukimuoto on erittäin tärkeä viljantuotannolle maassamme. Ottaen huomioon edellä todettu viljantuotannon kannattavuuskehitys on välttämätöntä, että kyseinen tukimuoto voidaan säilyttää. Maatalouden ympäristötukijärjestelmää uudistettaessa on tuotantomotivaation vuoksi myös tärkeää, että se muodostuu kannustavaksi. Jär-

jestelmän mukaiset tukiehdot eivät saa muodostua esteeksi laadukkaalle tuotannolle. Lisäksi järjestelmän rahoitus on turvattava.

WTO-neuvotteluissa viime joulukuussa tehdyn päätöksen valossa näyttää todennäköiseltä, että viljatuotteiden vientituet tulevat poistumaan. Tuolloin hinnat tulevat nykyistä riippuvaisemmiksi maailmanmarkkinoista ja hintavaihtelut lisääntyvät. Sekä vientituista luopuminen että mahdollinen interventiojärjestelmän lopettaminen voivat alentaa eurooppalaista viljan hintatasoa ja aiheuttaa varsinkin siirtymävaiheessa erilaisia markkinahäiriötilanteita, jotka voivat johtaa jopa ruokaviljankin laajamittaiseen energiakäyttöön.

Jos EU:n interventiojärjestelmä lakkauteaan, johtaa se viljan hintatason suoraan riippuvuuteen maailmanmarkkinoista. Tuolloinkin viljaa tuottavan yrityksen tuloilla on katettava menot ja sen on tuotettava viljelijälle toimeentulo. Maataloudessa tulot muodostuvat tuotteiden myyntituloista sekä EU:n yhteisen maatalouspolitiikan mukaisista tuista. Suomen olosuhteissa myös kansalliset tulotuet ovat edellä todetun mukaisesti välttämättömiä viljelijöiden toimeentulon kannalta. Tuotteiden myynnistä saatavien tulojen maksimointi edellyttää lisäksi, että viljelijällä on markkinoilla edellytettävät tiedot ja taidot. Tässä suhteessa on erittäin tärkeää, että maatalouden kehittämisen eräänä painopistealueena on maatalousneuvonnan suuntaaminen korostamaan maatalousyrittäjyyttä, johtamista ja liiketoiminnan kehittämistä.

Valiokunta toteaa, että todennäköisesti merkittävin viljan kysyntää tulevaisuudessa lisäävä tekijä on bioenergian tuotanto. Tähän valiokunta palaa jäljempänä käsitellessään bioenergian tuotantoa.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä myös huomiota siihen, että heinäkuussa 2006 astuvat voimaan elintarviketiljan toksiinirajoja määrittelevät säännökset. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suomalaisen viljan laatua ja toksiinipitoisuuksia on tutkittu useiden vuosien ajan. Pääsääntöisesti suomalainen vilja on laadukasta, eikä suurempia ongelmia ole ollut. On kuitenkin odotettavissa, että jatkossa laatuvaati-

mukset tulevat kiristymään edelleen. Näihin haasteisiin on pystyttävä varautumaan oikein suunnatulla tutkimuksella. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että viljan laatuun ja laadun edellyttämän viljelytekniikan tutkimukseen panostetaan riittävästi. Tärkeää on myös, että tutkimuksella selvitetään syyt siihen, että viljojen satotasojen kasvu on pysähtynyt tai sadot ovat jopa taantuneet.

Öljykasvituotanto

Öljykasveja, rypsiä ja rapsia, tuotetaan Suomessa noin 80 000 hehtaarin alalla. Viljelypinta-ala on vuosittain vaihdellut jonkin verran. Vuonna 2005 viljelyala oli 73 000 hehtaaria ja kokonaistuotanto oli noin 110 000 tonnia. Tuotanto oli selvästi edellisvuotta suurempi, vaikka tuotanto-ala oli selvästi pienempi. Viljelyalan ja kokonaistuotannon vuosittaiset vaihtelut kuvaavatkin tuotannon luonnetta ja aiheuttavat epävarmuutta sekä viljelijöille että jatkojalostusta harjoittaville puristamoille. Toisaalta öljykasvemarkkinat ovat toimineet hyvin. Tuotanto on sopimustuotantoa, ja laatuvaatimukset täyttävä sato on kokonaisuudessaan jatkojalostettu suomalaisissa puristamoissa. Rouheen kysynnälle on markkinat rehuteollisuudessa, ja tällä hetkellä myös öljyn kysyntä on ollut hyvä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että öljykasvien kotimaisesta kysynnästä on tuotettu kotimaassa vain noin puolet. Maassamme prosessoitiin noin 210 000 tonnia rypsin- ja rapsinsiementä vuonna 2005. Raaka-aineesta selvästi alle 50 prosenttia oli kotimaassa viljeltyä. Kotimaassa valmistettu (puristettu) rehumäärä riitti kattamaan vain 53 prosenttia maamme kotieläinrehujen kysynnästä. Maamme on siten lähes puoliksi tuonnin varassa. Jos otetaan huomioon vain kotimaassa viljellystä rypsistä saatu rypsi-alkuainerehu, maamme on alle 25-prosenttisesti omavarainen. Mainitusta rypsi- ja rapsisiemenmäärästä valmistui noin 83 000 tonnia rypsi- ja rapsiöljyä. Tuosta määrästä arviolta yksi kolmannes vietiin maasta ruokaöljynä tai raakaöljynä. Maamme on siten rypsiöljyn osalta yli 100-prosenttisesti omavarainen. Kuitenkin, jos

otetaan huomioon vain kotimaassa viljelty rypsi, maamme on rypsiöljyssä alle 60-prosenttisesti omavarainen.

Öljykasvien tuotannon kannattavuutta heikentää erityisesti rypsin heikko viljelyvarmuus ja alhainen satotaso. Viljelyn kannattavuuden paraneminen voikin tapahtua vain satotason nousun ja viljelyvarmuuden paranemisen kautta. Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Suomi on käytännössä ainoa maa, jossa öljykasvien viljely tapahtuu kevät-rypsilajikkeiden muodossa. Suomi on myös ainoa maa, jossa uusia kevät-rypsilajikkeita jalostetaan. Tästä syystä olisikin harkittava mahdollisuutta vapauttaa kevät-rypsistä valmistettu polttoaine veroista. Keskeistä onkin, että myös tältä osin kotimaisen kasvinjalostuksen toimintaedellytyksistä huolehditaan jatkossa. Lisäksi on tärkeää, että muiltakin osin tutkimukseen ja neuvontaan suunnataan riittävästi voimavaroja viljelyn kannattavuuden vahvistamiseksi.

Valiokunta toteaa, että myös öljykasvituotanto on riippuvainen kansallisista tuista, jotka tulee edellä todetun mukaisesti turvata. Tilatukijärjestelmän käyttöönotto vuonna 2006 merkitsee sitä, että öljykasvien CAP-tukimäärä laskee ja tuki on lähes kokonaan tuotannosta irrotettua. Poikkeuksen muodostaa ns. peltokasvien tuotantopalkkio, joka on osa tilatukea ja joka voidaan maksaa tuotantosidonnaisena. Uudella tukimuodolla voi siten olla kannustava vaikutus öljykasvien tuotantoon. Edellä esitetystä on jo käynyt ilmi, että ympäristötukea koskeva uudistus on parhaillaan valmisteltavana. Myös öljykasvituotannon osalta on erittäin tärkeää, että tukien maksaminen on jatkossakin mahdollisimman pitkälti tuotantoon sidottua, jotta se toimisi osaltaan kannustimena tuotannossa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että öljykasvien kysyntää ja markkinoita on Euroopassa parin viime vuoden ajan vahvistanut erittäin voimakas rapsiöljyn kysyntä biodieselin raaka-aineeksi. Päinvastoin kuin muualla maailmassa Euroopassa on investoitu nimenomaan biodieselin valmistukseen sekä käyttöön. Euroopan ulkopuolella viljasta ja sokerista valmistetun etanolin tuotantoon on panostettu huomattavasti

enemmän. Valiokunta tulee jäljempänä käsittelemään mahdollisuuksia laajentaa maamme öljykasvituotantoa laajamittaisen biodieselin valmistuksen aloittamiseksi.

Sokerijuurikastuotanto

Viime vuosina maamme sokerin kokonaiskulutus on ollut runsaat 200 000 tonnia ja omavaraisuus noin 70 prosenttia. Sokerijuurikkaan viljelyala on hiljalleen laskenut 34 000 hehtaarista 31 300 hehtaarin tasolle. Viljelijöiden lukumäärä on lähes puolittunut, neljästä tuhannesta runsaaseen kahteen tuhanteen. Viljelmien keskipinta-ala on kuitenkin kaksinkertaistunut. Se on nyt yli 14 hehtaaria tilaa kohti. Myös sokerintuotannon osalta täytyy muistaa, että valtiolla on oltava oikeus ja velvollisuus huolehtia kansalaisten elintarvikkeiden saatavuudesta ja turvallisuudesta. Tämän tulee koskea myös sokerintuotantoa. EU:n maatalouspolitiikassa huoltovarmuus ei ole konkretisoitunut millään tavalla.

Valiokunta toteaa, että komission uudessa sokerin markkinajärjestelmässä tuotanto halutaan keskittää alueellisesti EU:n parhaille tuotantoalueille, mikä on jyrkässä ristiriidassa Euroopa-neuvoston päätösten ja myös sen edellä esitetyn tavoitteen kanssa, jonka mukaan maataloustuotannon edellytykset tulee turvata koko EU:n alueella, mukaan luettuna ne alueet, joilla on erityisiä ongelmia.

EU:ssa toteutetun sokerin markkinajärjestelmän uudistuksen myötä hinnat tulevat laskemaan portaittain neljän vuoden aikana. Uudistuksessa päätettiin, että sokerin viitehintaa alennetaan asteittain vuosina 2006—2009 yhteensä 36 prosenttia. Viljelijöille korvataan hinnanalennuksesta keskimäärin noin 64 prosenttia tilatukijärjestelmässä maksettavana tuotannosta irrotettuna EU-tukena. Hinnanalennuskorvaus on päätetty Suomessa maksaa tilatuessa tasatuen päälle maksettavana lisäosana. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että tuotannosta irrotettuna tukena lisäosa ei yksin pysty varmistamaan juurikkaan viljelyn jatkumista maassamme, mutta on kuitenkin tuotannon jatkumisen ehdoton edellytys. Tärkeää on,

että Suomi sai poikkeuslupan maksaa kansallista, tuotantoon sidottua tukea juurikkaalle. Tuki on enintään 350 euroa hehtaarilta. Maa- ja metsätalousministeriön ja komission välisissä neuvotteluissa syksyllä 2005 sovittiin siitä, että kansallisen tuen tavoitteena on turvata yhden suomalaisen sokeritehtaan toimintaedellytysten säilyminen. Kansallisen tuen maksettavasta tasosta päätetään vuosittain. Vuonna 2006 tuen määrä on 60 euroa sokerijuurikashehtaarilta. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että kansalliset tuet ovat edellytyksenä alan tuotannolle maassamme.

Valiokunta toteaa, että vaikka sokerin maailmanmarkkinahinnat ovat pitkään pysyneet hyvin alhaisina, on suuntaus viime aikoina muuttunut. Vuoden 2004 alusta hinta on kolminkertaistunut. Merkittävä tekijä hinnan nousuun on raakaöljyn hintakehitys, jolla on vaikutusta etanolin hintatasoon ja sokerin vaihtoehtoiseen käyttöön polttonesteiden raaka-aineena. Suomessa juurikas voi olla varteen otettava raaka-aine etanolituotannossa yhdessä viljojen kanssa. Juurikas on meillä tehokkain hiilihydraatteja tuottava kasvi. Juurikkaalla on positiivinen energiataase etanolin tuotannossa. Valiokunta palaa jäljempänä mahdollisuuksiin hyödyntää juurikas-tuotantoa bioenergian tuotannossa.

Selonteossakin mainittu yleinen kansallinen tavoite kansainvälisellä toimintatasolla, jossa painotetaan kaupan vapautumisen ohella mahdollisuuksia tasapuoliseen kaupankäyntiin, on erittäin tärkeä myös sokerin osalta. EU:n ja erityisesti Suomen sokerintuotanto tarvitsee suojaa maailman tehokkaimpien sokerintuotantomaiden tuontia vastaan. Tuotantokustannukset Brasilian kaltaisissa maissa ovat siinä määrin alhaiset, että Euroopassa ei vastaavaan tasoon ole mahdollisuuksia merkittävälläkään tehostamistoimilla. Suomessa tuotantoon vaikuttavat lisäksi pysyvät luonnonhaitat. Eurooppalainen tuotanto joutuu yleensäkin toimimaan paljon tiukempien taloudellisten, ympäristöllisten ja sosiaalisten kriteereiden puitteissa kuin tuotanto maailman tehokkaimmissa sokerintuotantomaissa. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että Suomi vaikuttaa kaikin keinoin EU:n kantaan

kaupan vapauttamista koskevissa WTO-neuvotteluissa siten, että myös sokerijuurikastuotanto maassamme voidaan turvata.

Perunantuotanto

Valiokunta toteaa, että perunaa viljellään Suomessa noin 30 000 hehtaarin alalla. Päätoimisia perunanviljelijöitä on noin 2 000. Satokaudella 2005/2006 perunasadon kokonaisarvoksi on arvioitu yli 66 miljoonaa euroa. Vuotuisesta 750 000—800 000 tonnin kokonaissadosta runsas neljännes kulutetaan perinteisenä ruokaperunana kotitalouksissa ja enenevässä määrin laitospöytäpöydissä. Kokonaissadosta noin kolmannes käytetään perunatärkkelykseksi. Siemenperunatuotanto on noin 100 000 tonnia, josta sertifioituna toimitetaan noin neljännes. Koko perunatuotannosta suunnilleen kaksi kolmasosaa on sopimusviljelypohjaista. Perunantuotanto ja kulutus ovat kokonaisuutena varsin hyvin tasapainossa. Tärkkelysperunatuotannon runsas 53 miljoonan kilon tärkkelyskiintiö ei kuitenkaan kata kokonaan kotimaista kulutusta, ja perunatärkkelystä onkin tuotu viime vuosina noin 40 prosenttia kotimaan perunatärkkelystarpeesta.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Suomen Siemenperunakeskus Oy:n perustaminen vuonna 1976 antoi alkusysäyksen uudistuvalle ja osaamisintensitiiviselle tuotannolle. Parin viime vuosikymmenen panostukset tutkimukseen, koulutukseen, neuvontaan sekä yritysten ja yhteistyöverkostojen kehitystoimiin ovat nostaneet suomalaisen peruna-alan osaamisen hyvälle kansainväliselle tasolle. Alalle on kehittynyt elinkeinon, tutkimuksen ja kansainvälisten yhteyksien verkosto. Valiokunta pitää välttämättömänä, että tätä toimintaa ja sen edelleen kehittämistä jatketaan.

Valiokunta toteaa, että kustannussyyt ja pyrkimys saada uusia lajikkeita viljeltäviksi lisäävät riskiä, että maahamme kulkeutuu ulkomailta tuotavan siemenperunan mukana vaarallisia kasvitauteja ja kasvintuhoojia. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että perunantuotannon laadun takaamisessa kotimaassa tuotetulla sie-

menperunalla on ratkaiseva merkitys. Lisäksi kotimainen siemenperuna muodostaa perustan sille, että tuotannonalan huoltovarmuus voidaan taata. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että tasokkaan kotimaisen siemenperunan tuotantodellytyksistä ja saatavuudesta huolehditaan.

Puutarhatuotanto

Kotimaisen puutarhatuotannon markkinahintainen arvo vuonna 2005 oli 353,2 miljoonaa euroa. Tämä koostuu kasvihuonetuotannosta (223,5 miljoonaa euroa) ja avomaan puutarhatuotannosta (129,7 miljoonaa euroa). Puutarhatuotannon osuus maatalouden kasvinviljelytuotoista on EU-jäsenyysaikana noussut 48 prosentista 54 prosenttiin. Puutarhaviljely-yrityksiä Suomessa on yli 6 000, joista kasvihuoneyrityksiä noin 1 500. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että maamme omavaraisuus tärkeimpien puutarhatuotteiden osalta on edelleen korkea. Suomalainen kuluttaja luottaa kotimaisiin tuotteisiin, joiden vahvuuksia markkinoilla ovat turvallisuus, tuoreus ja hyvä maku.

EU:n jäsenyys muutti puutarhatuotannon toimintaympäristöä poistamalla tuontisuojan. Suomessa ei puutarhayrityksille maksettu tulotukia ennen vuotta 1995. Vuonna 1995 otettiin käyttöön kansallinen pinta-alaperusteinen tulotuki. Tuki korvaa osan tulonmenetyksestä, joka seurasi tuontisuojan poistamisesta, ja sitä maksetaan niin kasvihuone- kuin avomaatuotannolle. Kasvihuonetuotannossa tuen osuus kokonaistuotoista oli vuonna 2005 keskimäärin 15 prosenttia. Suurimmillaan tuen osuus on perinteisessä tomaatin ja kurkun tuotannossa ja pienimmillään ympärivuotisessa vihannes- ja kukkatuotannossa. Nettotuloon suhteutettuna tuki on hyvin merkittävä. Ympäristötuella ja luonnonhaittakorvauksella on puolestaan suuri merkitys avomaan puutarhatuotannon kannalta. Tärkeitä tukimuotoja ovat myös ympäristötuen kansallinen lisäosa ja varastointituki. Valiokunta korostaakin sitä, että kansalliset tuet ovat myös puutarhatuotannolle välttämättömiä Suomen epäsuotuisista luonnonoloista johtuen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kasvihuonetuotannossa erityisen ongelman muodostaa energiakustannusten nousu. Valiokunnalle toimitetun selvityksen mukaan vuosina 1995—2005 kustannusten nousu tuotantoyrityksissä vastasi keskimäärin tuotannolle maksettavaa kansallista pinta-alatukea. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että energiakustannusten alentamiseksi kotimaisten polttoaineiden käyttöönottoa edistetään investointituilla ja verotuksellisilla toimenpiteillä.

Valiokunta tuo esiin, että myös puutarha-alalla tarve kehittämistyöhön ja neuvontaan on lisääntynyt. Valiokunta painottaakin sitä, että puutarha-alan yritysten kilpailukyvyyn säilyttämiseksi ja kotimaisten puutarhatuotteiden tarjonnan turvaamiseksi tarvitaan lisää voimavaroja niin neuvontaan kuin tuotteiden ja tuotannon kehittämistyöhön. Uuden teknologian soveltaminen, uusien tuoteinnovaatioiden kehittäminen ja entistä parempien tuotantotapojen luominen ovat keskeisiä osa-alueita, joilla puutarhelinkeinin kilpailukykyä voidaan parantaa.

Hevostalous

Valiokunta toteaa, että selonteossa on tarkastelun ulkopuolelle rajattu muun muassa hevostalous. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että hevostalous on maaseudun kannalta merkittävä toimiala, joka nojautuu maaseudun voimavaroihin ja alan omiin vahvuuksiin. Nopeasti kasvavaan hevostalouteen sisältyy hevoskasvatus, hevosten hoitopalveluiden tuottaminen, valmennustoiminta, ratsastuskoulutoiminta ja matkailutoiminta. Lisäksi on huomioitava hevosten merkitys nuorisokasvatuksessa sekä terapia- ja kuntoutuskäytössä.

Suomessa on noin 15 000 hevostallia, joista neljännes on yrityksiä. Noin 73 prosenttia talleista toimii maatilojen yhteydessä. Uusia yrityksiä perustetaan noin 200 vuosittain. Nykyisin ala työllistää suoraan yhteensä noin 10 000 ihmistä, joista 4 000 päätoimisesti. Hevosten määrä on kasvanut noin 40 prosentilla vuodesta 1995. Vuonna 2005 hevosia oli noin 70 000, joista noin 40 prosenttia maatilayrittäjien omis-

tuksessa. Hevosten perusrehujen tuotanto sitoo arviolta 90 000 hehtaaria peltoa.

Viitaten edellä esitettyyn valiokunta korostaa hevostalouden yhä kasvavaa merkitystä maaseudun elinkeinotoiminnassa.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei hevosia hyödynnetä taloudellisesti teuraseläiminä riittävästi maassamme. Toisaalta hevosenlihaa tuodaan maahamme.

Turkistarhaus

Valiokunta toteaa, että myös turkistalous on jätetty selonteossa tarkastelun ulkopuolelle. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että turkistarhaus on nykyisellään eräillä maaseutualueilla hyvin merkittävä elinkeino. Turkistarhausta harjoitti vuonna 2005 noin 1 600 turkistilaa. Turkistutuanto työllistää Suomessa noin 22 000 henkilöä, joista suoraan 5 600 ja välillisesti 17 000 henkeä. Turkistutuannosta 98 prosenttia suuntautuu vientiin. Maailmanlaajuisesti katsoen Suomi tuottaa minkeistä kuusi prosenttia ja siniketuista 50 prosenttia. Maamme turkistutuannon vientitulot ovat noin 200 miljoonaa euroa vuodessa. Johtuen turkistalouden alueellisista merkityksistä ja merkityksestä teurasjätteiden hyödyntämisessä valiokunta korostaa tarvetta selvittää objektiivisesti niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat tämän elinkeinon harjoittamisen edellytyksiin.

Bioenergia

Yleistä

Valiokunta toteaa, että ilmastonmuutos ja öljyvarantojen väheneminen tuovat energiasektorille lähivuosina merkittäviä tuotannollisia, toiminnallisia ja teknologisia muutostarpeita. Erityisesti vaihtoehtoisten liikennepolttoaineiden (muun muassa biopolttoaineet) saatavuuteen ja tuottamiseen liittyvät hankkeet tulee käynnistää välittömästi.

Energiantuotannossa maataloutta erityisesti koskevat uudet mahdollisuudet, polttoon tarkoitettun biomassan ohella, liittyvät liikennepolttoaineisiin ja niiden valmistukseen soveltuvan bio-

massan tuottamiseen, mutta myös paikalliseen biopolttoaineiden tuotantoon. Kysymykseen tulevia polttoaineita ovat biokaasu, alkoholit (muun muassa etanoli), lyhytketjuiset esterit ja biodiesel. Koska muun muassa Keski-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla tehtyjen selvitysten mukaan maatilojen suurin energiakustannus on kevyt polttoöljy, on jo paikallisella korvaavalla polttoainetuotannolla saavutettavissa merkittävää tuotantokustannusten alentumista.

Suomella on erittäin hyvät mahdollisuudet lisätä ja monipuolistaa merkittävästi sekä metsä- että peltobiomassan käyttöä. Ottaen huomioon maamme asema korkean osaamisen ja teknologian maana käytössä tulee kiinnittää erityistä huomiota ns. arvotuotteiden talteenottoon ja siirtää myös bioenergiassa painopistettä ns. toisen sukupolven biopolttoaineisiin eli biomassan muuntamiseen biodieseliksi, polttoainealkoholiksi tai kaasuksi ja siitä tietyn kaasun erottamiseen.

Viljasadossa saatu energiamäärä on kasveihin yhteyttämisen avulla sitoutunutta aurinkoenergiaa. Valmistettaessa viljasta esimerkiksi etanolia tuotantoprosessi vaatii energiaa, mikä supistaa etanolista saatavan nettoenergian määrän. Toisaalta etanolin valmistuksessa syntyvää mäskiä voidaan hyödyntää eläinten rehuna, joka on otettava huomioon tuotannon kokonaisenergiataseessa.

On arvioitu, että hehtaarin viljasadosta saadaan etanolia noin 0,5 tonnia, mikä vastaa noin 0,32 öljykvivalenttitonnia. Jos pelkästään kotimaisella etanolin tuotannolla pyrittäisiin EU:n vuodelle 2010 asettamaan 5,75 prosentin biopolttoaineosuustavoitteeseen, olisi etanolin valmistukseen käytettävän viljapeltoalan oltava yli 500 000 hehtaaria. Luku antaa karkean kuvan siitä, kuinka suurista peltoaloista on kysymys, jos kotimaisella viljantuotannolla halutaan tuottaa liikenteen nykykulutusta vastaava polttoainemäärä etanolia.

Peltoenergia

Valiokunta toteaa tässäkin yhteydessä, että peltonkäytön tarkastelun lähtökohtana maassamme tulee olla suomalaisen ruoantuotannon kotimai-

sen raaka-aineen saannin turvaaminen. Maassamme on kuitenkin tällä hetkellä riittävästi peltotalaa teollisuuden raaka-ainekysynnän tyydyttämiseksi sekä pellon vaihtoehtojen käyttömuotojen mahdollistamiseksi.

On arvioitu, että tarvittaessa nykyisestä peltotalastamme voidaan ottaa peltobioenergian tuotantoon noin 500 000 hehtaaria. Tällöin koko kasantotala olisi myös peltobioenergian tuotannossa. Maamme maatalouden kannalta peltobioenergian tuotannolla voisi siten olla tasapainotavakin vaikutus. Myös ympäristön kannalta olisi hyvä, jos tämä peltotala olisi järkevässä ja tuotavassa käytössä. Tärkeää on, että pellonkäytön toimintaympäristö muodostuu tulevaisuudessa sellaiseksi, että se myös kannustaa käytössä olevan peltotalan aktiiviviljelyyn.

Suomessa viljeltävistä viljakasveista ohra ja vehnä soveltuvat etanolin raaka-aineiksi parhaimmin. Viljelyvarmuutensa ja maassamme olevan käsittelyosaamisen vuoksi ohra on todennäköisesti vielä paremmin Suomeen soveltuva raaka-aine kuin vehnä. Lisäksi ohra soveltuu viljeltäväksi lähes kaikkialla Suomessa. Tällä hetkellä ohran- ja vehnäntuotannon ylijäämä Suomessa on noin 580 000 tonnia, joka vastaa noin 170 000 hehtaarin viljelyalaa. Peltoviljelyn tulevaisuuden linjauksia pohtineen työryhmän (MMM 2005:15) mukaan etanolin tuotantoon käytettävää ohra-alaa on tarvittaessa lisättävissä 160 000 hehtaarilla. Lisäys on mahdollinen siitäkin huolimatta, että myös rypsin viljelyala kasvaisi niin, että 250 000 hehtaarin rypsia käytettäisiin tuottamaan biodieselä.

Rypsi on yleisin Suomessa viljelty öljykasvi. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että valitsevilla markkinahinnoilla rypsin viljelyala on ollut Suomessa vain noin 70 000 hehtaaria eikä rypsisato ole riittänyt edes kotimaisen elintarviketeollisuuden tarpeisiin. Edellä on kuitenkin todettu, että Suomen peltotala riittää tarvittaessa viljelemään rypsiä bioenergiaksi 250 000 hehtaarin alalla. Esimerkiksi 1 300 kilon hehtaarisadolla ja 32 prosentin öljysaannolla kyseiseltä pinta-alalta saataisiin raaka-aine runsaalle 104 000 tonnille biodieselä.

On arvioitu, että jos mainittu 5,75 prosentin ohjeellinen tavoite jaettaisiin bensiinin ja dieselin kesken niiden kulutussuhteessa ja dieselin osalta tavoite katettaisiin biodieselillä, jonka tarve tuolloin olisi 135 000 tonnia vuodessa, kotimainen rypsi riittäisi mainituilla sadoilla ja pinta-aloilla arvioituna kattamaan 77 prosenttia siitä raaka-aineesta, joka tarvitaan kyseisen määrän tuottamiseen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että sokerijuurikassato on normaalivuosina noin 32 500 kiloa hehtaarilta. Yhdestä juurikastonnista saadaan noin 87 kiloa (110 litraa) etanolia, jolloin etanolin saanto yhdeltä juurikashehtaarilta on noin 3 575 litraa. Siten nykyinen noin 30 000 hehtaarin juurikasala tuottaisi raaka-aineen 83 000 tonnille etanolia. Mikäli jatkossa käytetään 20 000 hehtaarin juurikassato sokerin jalostukseen Säkylässä sijaitsevassa tuotantolaitoksessa, nykyisestä juurikasalasta jäisi etanoliraaka-aineen tuotantoon 10 000 hehtaaria. Se riittäisi noin 28 000 tonniin etanolia eli runsaaseen prosenttiin nykyisestä liikennebensiinin käyttömäärästä. Valiokunta toteaa, että Suomessa voisi olla kustannustehokasta tuottaa etanolia juurikkaasta hyödyntämällä maassamme olevaa toista tuotantolaitosta, jossa sokerintuotanto on lakkaamassa. Suurin osa kyseisen tuotantolaitoksen laitteista soveltuisi uuteen käyttöön. Tuotantolaitos käyttäisi juurikkaan ohella ohraa etanolin tuotantoon.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan maassamme on vireillä useita suunnitelmia kotimaista raaka-ainetta käyttävien bioetanolitehtaiden rakentamiseksi.

Tällä hetkellä rehuteollisuus käyttää merkittävän osan markkinoille tulevasta rehuvilja- ja öljykasvisadosta. Suomessa käytetään kotieläinten ruokinnassa täydennysvalkuaista noin 400 000 tonnia. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että kotimaisella kasvivalkuaistuo- tannolla on kasvupotentiaalia, koska täydennysvalkuaismavaraisuus on tällä hetkellä vain vajaa 15 prosenttia. Tästä rypsin osuus on 90 prosenttia. Pääosa tuotavasta täydennysvalkuaisesta on soijaa. Valiokunta korostaakin sitä, että tehtyjen laskelmien mukaan kotimaisilla raaka-

aineilla (ohra, vehnä, sokerijuurikas, rypsi/rapsi) biopolttoainetta valmistettaessa runsasvalkuaispitoista rehusivujaetta kertyisi moninkertaisesti tällä hetkellä kotimaassa tuotettuun määrään nähden. Viljarehujakeet korvaisivat soijan ja viljan käyttöä eläinten ruokinnassa. Jo edellä esittämäänsä viitaten valiokunta painottaa uudelleen vielä sitä, että jalostuksen sivutuotteisiin (mäski/rankki ja rypsirouhe) sisältyvän energian huomioon ottaminen on myös ehdoton edellytys sille, että biopolttoaineen valmistuksessa kokonaisenergian saanto muodostuu riittäväksi.

Jos biopolttoaineita tuotettaisiin maassamme jo todettu 5,75 prosentin biopolttoaineisuus, viljavalkuaisrehua syntyisi runsaat 200 000 tonnia ja rypsirouhetta noin 250 000 tonnia (8–12 prosenttia kuiva-ainetta). Tämä korottaisi maamme kasvivalkuaisomavaraisuutta nykyisestä 15 prosentista yli puoleen. Toisaalta valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että esimerkiksi soijarouhe on sioille ja siipikarjalle paremmin soveltuvaa rehuraaka-ainetta. Onkin tärkeää, että valkuaisrehuomavaraisuuden lisäämisen mahdollistamiseksi tehostetaan tutkimuksia, jotka liittyvät kasvivalkuaisraaka-aineiden käyttöön eläinten ruokinnassa.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä myös huomiota siihen, että maassamme kasvukauden lyhyys ja alhainen lämpösumma muodostavat yleensä keskeisen satotasoa rajoittavan tekijän. Perinteisen kasvintuotantomme onkin erittäin vaikeaa kilpailla muiden EU-maiden tuotannon kanssa, joilla kaikilla on kasvintuotannon kannalta meitä edullisempi sijainti. Suomessa on kuitenkin kasveja, jotka hyödyntämällä maamme kasvukauden pitkää päivää pystyvät kompensoimaan maamme alhaisempaa lämpösummaa. Siten eräiden tuotantoalojen osalta poikkeukselliset luonnonolomme eivät muodosta haittaa, vaan ovat päinvastoin kilpailuetu. Sellaisia tuotantoaloja ovat mm. eräiden dry-line-menetelmällä korjattavissa olevien kuitu- ja energiakasvien tuotanto (esim. pellava ja hampu eräisiin käyttötarkoituksiin sekä ruokohelpi). Bioenergian tuotantoon tulee maassamme ottaa erityisesti ne pellot, jotka maalajinsa, sijaintin-

sa, kuivatustilansa tai jonkin muun syyn johdosta eivät erityisen hyvin sovi muuhun tuotantoon. Tällä hetkellä esimerkiksi ruokohelpeä viljellään kuitenkin pääasiassa turvetuotannosta vapautuneilla soilla, joten sen vaikutus pellonkäyttöön on toistaiseksi vähäinen.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että bioenergian tuotantoon soveltuu myös paju. Etelä- ja Keski-Ruotsissa on hakepajuviljelmää 17 000 hehtaarin kokonaisalalla. Kasvattamalla nopeakasvuisia energiapajukoita maahamme voitaisiin luoda hiilidioksidinieluja sekä samalla myös puupolttoaineen puskurivarastoja markkinahakkuissa mahdollisesti esiintyvien häiriöiden varalle. Maassamme on myös luonnonkasveja, kuten ahdekaunokki, joilla on tuotantopotentiaalia biomassatuotannossa. Näiden kasvilajien laajemman hyödyntämisen mahdollistamiseksi alan tutkimustoimintaa tulee pikaisesti tehostaa maassamme ja samalla hyödyntää ulkomailta saatavaa tietoutta.

Biokaasu

Biokaasua voidaan valmistaa orgaanisesta jätteestä ja peltobiomassoista biokaasulaitoksissa. Sitä on tarkoituksenmukaista tuottaa alueellisesti siellä, missä mädätykseen sopivaa orgaanista materiaalia on riittävästi saatavilla. Prosessiin käyvät lanta, olki, viherruoho sekä teuras- ja orgaaniset yhdyskuntajätteet. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että viherruohoa voidaan tuottaa myös maamme pohjoisosissa, joissa viljaa ei voida tuottaa. Myös ruokohelpi on hehtaaria kohti hyvin tuottoisa biokaasun raaka-aine. Peltobiomassat muodostavatkin selvästi suurimman biokaasun tuotantopotentiaalin maassamme.

Lietelannan mädätyksessä orgaanista ainetta hajotetaan hapettomissa olosuhteissa toimivien mikro-organismien avulla. Lopputulokseksi saadaan kiinteää ja nestemäistä mädätettä sekä pääasiassa metaanista ja hiilidioksidista muodostuvaa biokaasua. Metaanisaanto voi olla noin 40 prosenttia käytetyn biomassan kuivapainosta. Mädätyksen jälkeen aineen nesteosa ja kuivaosa voidaan erotella separoimalla. Nesteosa sisältää liukoista ja orgaanista tyypeä, mutta vain

vähän fosforia. Se muodostaa siten nestemäisen typpilannoitteen, jonka fosforipitoisuus on vain noin neljäsosa raakalietteen fosforipitoisuudesta. Kuivaosa sisältää suhteellisesti enemmän orgaanista tyyppiä kuin nesteosa sekä runsaasti fosforia. Kuivaosan fosforipitoisuus voi olla lähes kymmenkertainen raakalietteeseen verrattuna, ja se muodostaakin ennen kaikkea fosfori-, kalسيوم- ja magnesiumlannoitteen. Lisäksi kuivaosaa voidaan tuotteistaa edelleen esimerkiksi pelleteiksi, mikä mahdollistaa sen kuljettamisen kauemmaksi. Vaikka separoidun nesteosan markkinointi voi olla vaikeaa laitosta hyödyntävien tilojen ulkopuolelle, sitä voidaan käyttää typpilannoitteena laitosta hyödyntävillä tiloilla tai se voidaan myös haihduttaa.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että lannan separointi helpottaa fosforin kuljetusta ja luo mahdollisuuksia hyödyntää lannan ravinteita tavalla, joka vähentää vesistökuormitusta. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on myös kiinnitetty huomiota muun muassa lietelannan mädätyksen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöjä vähentäviin vaikutuksiin. Ympäristön kannalta keskeistä on myös se, että sitä tuotetaan uusiutuvista orgaanisista aineksista, jolloin se korvaa fossiilisia polttoaineita eikä rasita ilmakehän hiilidioksiditasapainoa. Palaessaan metaani tuottaa energiayksikköä kohti 40 prosenttia vähemmän hiilidioksidipäästöjä kuin bensiini.

Maataloudessa sovellutuksena on yleensä tilakohtainen biokaasureaktori, joka tuottaa biokaasua maatilan ja sen lähiympäristön tarpeisiin. Tuolloin taloudellisena lähtökohtana on, että jätettä (lanta) ei kannata kuljettaa etäälle, vaan se on käsiteltävä ja hyötykäytettävä sen syntypaikalla ja loppusijoitettava lähietäisyydelle kiertoon lannoitteena.

Biokaasua voidaan käyttää suoraan tilalla sähkön ja lämmön tuotantoon ja puhdistuksen jälkeen liikennepolttoaineena. On arvioitu, että mikäli kaikki Suomessa tuotettu naudan- ja sianlanta mädätettäisiin, tuotettu energia vastaisi 34 prosenttia maa- ja metsätalouden energiankulutuksesta. Valiokunta kiinnittääkin huomiota maatalouden suureen biokaasun tuotantopoten-

tiaaliin. Tuotantopotentiaalin käyttöönotto edellyttää tarvittavien investointien tukemista samassa määrin kuin nykyisin tuetaan investointeja esimerkiksi tuulienergiantuotantoon tai aurinkoenergiantuotantoon.

Biokaasua voidaan kuitenkin siirtää myös putkistoissa käyttökohteeseen. Valiokunta tuokin esiin, että Ruotsissa on sekä erillisiä biokaasujärjestelmiä että maakaasuverkkoon tukeutuvia järjestelmiä. Erilliset etenkin joukkoliikennettä palvelevat biokaasujärjestelmät tarvitsevat varapolttoaineen, ja niinpä nesteytetty maakaasu on varapolttoaineena useissa kohteissa. Etelä-Ruotsissa puhdistettua biokaasua syötetäänkin maakaasuverkkostoon. Siten biokaasua varten ei tarvita erillisiä tankkausasemia, vaan biokaasu saadaan käyttöön maakaasun jakeluverkoston kautta. Vastaavasti voitaisiin toimia Suomen eteläosassa maakaasuverkkoalueella.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa,

että hyväksytään selonteko ja

että lisäksi hyväksytään neljä lausumaa:

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Koska Suomessa kannattava maataloustuotanto ei ole mahdollista ilman ilmastollisia olosuhteita kompensoivaa tukijärjestelmää, eduskunta edellyttää, että koko maa tulee saada pitkäaikaisen ja vakaan kansallisen tukijärjestelmän piiriin.*
2. *Eduskunta edellyttää, että maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) pitkän aikavälin rahoitusvalmiutta parannetaan siirtämällä valtion talousarviosta vuosittain riittävä määräraha rahastoon, mikä on valtiontalouden kannalta parempi ratkaisu kuin, että rahaston oma pääoma käytetään ensiksi kokonaisuudessaan ja sen jälkeen varau-*

dutaan maatilatalouden investointien rahoitukseen pelkästään valtion talousarvion kautta.

3. *Eduskunta edellyttää, että maamme elintarvikehuoltovarmuusnäkökohdat otetaan nykyistä painokkaammin huomioon, sillä jokaisella valtiolla on oi-*

keus ja velvollisuus huolehtia kansalaistensa elintarvikkeiden saatavuudesta ja niiden turvallisuudesta.

4. *Eduskunta edellyttää, että elintarviketalouteen liittyvän tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan sekä neuvonnan riittävä rahoitus turvataan.*

Helsingissä 6 päivänä kesäkuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Eero Lämsä /kesk
vpj. Harry Wallin /sd
jäs. Nils-Anders Granvik /r
Pertti Hemmilä /kok
Matti Kauppila /vas
Esko Kiviranta /kesk
Katri Komi /kesk
Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd (osittain)
Jari Leppä /kesk

Minna Lintonen /sd
Reijo Paajanen /kok
Sirpa Paatero /sd
Erkki Pulliainen /vihr
Kimmo Tiilikainen /kesk
Pekka Vilkuna /kesk (osittain)
Lasse Virén /kok
vjäs. Susanna Haapoja /kesk
Klaus Pentti /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Carl Selenius.